

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Co si děti vyprávějí při výtvarných činnostech?

What Are Children Talking About In Art Lessons?

Markéta Švandrlíková

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Laufková, Ph.D

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Co si děti vyprávějí při výtvarných činnostech?* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11. 7. 2021

Ráda bych touto cestou poděkovala paní PhDr. Veronice Laufkové, Ph.D. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Za vstřícnost a čas, který mi věnovala. Rovněž bych chtěla poděkovat všem osloveným respondentům, učitelům, za vstřícnost a pomoc při získání potřebných informací a podkladů. Také své dceři Emmě, rodině za pochopení a podporu.

ABSTRAKT

Bakalářská práce pojednává o vzájemné komunikaci dětí předškolního věku v mateřské škole při výtvarných činnostech, jejich sdílení pocitů, nadšení z tvoření. Cílem práce je popsat komunikaci dětí během záměrně vybraných výtvarných činností a jak se projevuje zájem v jejich komunikaci. Práce se dělí na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá tématy komunikace, interakce dětí, charakteristikou výtvarných činností, vše s ohledem na děti předškolního věku. Praktická část se věnuje 7 záměrně vybraným výtvarným činnostem, které jsou následně s dětmi realizovány. Snažím se proniknout jako tichý pozorovatel, ale i jako zúčastněná. Pomocí videokamery zaznamenávám úseky ze všech výtvarných činností, které následně byly transkribovány a podrobeny analýze prostřednictvím otevřeného kódování. Základní výzkumná otázka zní: Co si děti vyprávějí při výtvarných činnostech? Doplnující výzkumné otázky jsou stanoveny následovně: O čem si děti spolu spontánně vyprávějí při výtvarných činnostech? Jakými neverbálními projevy doprovází svou komunikaci? Jak se liší vzájemná komunikace na základě odlišných výtvarných činností? Jakým způsobem se liší komunikace dívek a chlapců? Jakým způsobem děti vyjadřují radost, kterou jim přinesly výtvarné činnosti? Jaké výtvarné činnosti dětem nabídnout, abychom u nich podpořily komunikační dovednosti a společné sdílení? Tato pozorování a analýzu doplnil dotazník pro děti a učitelky, který probíhal formou rozhovoru, na jehož základě bylo zjišťováno, zda se verbální i neverbální projevy shodují s hodnocením činností dětí a za jakých podmínek uskutečňují s dětmi výtvarné činnosti učitelky. Závěr bakalářské práce reflektuje přínos zařazování výtvarných činností k rozvoji komunikačních schopností dětí předškolního věku a společného sdílení, jak důležitý je u dětí kreativní rozvoj a výběr správně zvolených výtvarných činností.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dětské výtvarné činnosti, tvořivost, artefietika, komunikace dětí předškolního věku, empatie, motivace, hodnocení, mateřská škola

ABSTRACT

The bachelor's thesis deals with the communication of preschool children in kindergarten during art activities, their sharing of feelings, enthusiasm for creation. The aim of the work is to describe the communication of children during selected art activities and how the interest in their communication is manifested. The work is divided into theoretical and practical part. The theoretical part deals with the topics of communication, children's interactions, the characteristics of art activities, all with regard to preschool children. The practical part is devoted to 7 selected art activities, which are then realized with children. The author of bachelor thesis tries to engage as a silent observer, but also as a participant. Using a video camera, all art activities had been recorded, transcribed and then analyzed through open coding. The research questions had been discussed: What do children say during art activities? Specific research questions had been established: What do children talk about spontaneously during art activities? What non-verbal expressions do they accompany their communication? How does mutual communication differ on the basis of different art activities? How does the communication between girls and boys differ? How do children express the joy that art activities have brought them? What art activities to offer children to support their communication skills and sharing? These observations and analysis had been supplemented by a questionnaire for children and teachers, which took the form of an interview. The conclusion of the bachelor's thesis reflects the contribution of including art activities to the development of communication skills of preschool children, how important is the creative development and selection of correctly chosen art activities for children.

KEYWORDS

Children Art activities, creativity, artefietics, communication of the children of preschool age, empathy, motivation, evaluation, kindergarden

Obsah

Úvod.....	9
1 Výtvarné činnosti.....	11
1.1 Estetická interakce	11
1.2 Metodické vedení ve výtvarné činnosti	11
2 Tvořivost.....	12
3 Artefietika.....	13
3.1 Pojem	13
3.2 Poznávací kroky artefietiky	14
4 Komunikace.....	15
4.1 Neverbální komunikace	15
4.1 Empatický rozhovor	17
4.2 Sociální komunikace.....	17
4.3 Komunikace v didaktické interakci ve výtvarné výchově	18
4.4 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	18
4.4.1 Specifika předškolního vzdělávání dle RVP PV	18
4.4.2 Cíle předškolního vzdělávání dle RVP PV	19
4.4.3 Klíčové kompetence dle RVP PV	19
4.4.4 Vzdělávací obsah v RVP PV	20
4.4.5 Komunikace ve vzdělávacích oblastech RVP PV	20
5 Řeč.....	22
5.1 Vnímání, zrak.....	22
5.1.1 Sluch	22
5.1.2 Motorika	22
5.1.3 Sociální prostředí.....	23

5.2	Struktura řeči.....	23
5.3	Jazykové roviny řeči	23
6	Motivace	25
6.1	Způsoby motivování	25
6.2	Empatie	26
6.3	Zpětná vazba	26
7	Hodnocení.....	26
7.1	Proč hodnotíme	26
7.2	Hodnocení jako dovednost.....	27
7.3	Pedagogická reflexe	27
7.4	Metody v překonávání obtíží	28
7.5	Umění pochválit.....	28
8	Cíl výzkumné sondy	29
9	Charakteristika a použité metody výzkumné sondy	29
10	Sběr dat, průběh výzkumné sondy.....	30
10.1	Mateřská škola Na Výšinách (fakultní MŠ).....	30
11	Analýza a interpretace výzkumné sondy	32
11.1	1. Výtvarná činnost- „Jak šel Honza do lesa a našel tam poklad“	32
11.2	2. Výtvarná činnost- „Naše školka“	40
11.3	3. Výtvarná činnost- „ Co se dá vytvořit z písku?“	48
11.4	4. Výtvarná činnost: „Žena“ „Muž“	50
11.5	5. Výtvarná činnost: „Zvířátka“	52
11.6	6. Výtvarná činnost: „Sluneční záře“	55
11.7	7. Výtvarná činnost: „Meloun“	58
12	Dotazník pro děti – hodnocení vybraných výtvarných činností formou rozhovoru....	61

13	Dotazník pro učitelky MŠ	63
	Závěr.....	65
	Seznam literatury.....	70
	Seznam obrázků.....	73

Úvod a cíl práce

Tématem této bakalářské práce bylo zjistit, o čem si děti vyprávějí při výtvarných činnostech a jaký vliv na jejich komunikaci mají vybrané výtvarné činnosti.

Ráda tvořím, maluji akrylovými barvami, mám velice blízký vztah k výtvarné výchově. Zajímám se o umění a estetiku. Zjistit, co si děti vyprávějí při výtvarných činnostech, mi přišlo jako téma, doposud málo probádané. Byla to pro mě výzva, přiblížit se k dětskému myšlení, komunikaci, reakcím při výtvarných činnostech. V dnešní době učitelkám, při velkém počtu dětí a povinnostech, které mají, nezbývá moc času, sledovat komunikaci dětí v procesu tvorby. Nestačí se pouze zaměřit na výsledek tvorby, ale především je důležité sledovat proces. To, jak se dítě projevuje, komunikuje, jak postupuje, přemýšlí, co ho ovlivňuje, jak spolupracuje s kamarády. Když se na to zaměříme, jenom tak můžeme pochopit souvislosti. Motivace, povzbuzení, řeč, komunikace, hodnocení jsou jakýsi jednotlivé články stavebnice, které do sebe zapadají.

V teoretické části se věnuji tématům, která spolu úzce souvisí a jsou podloženy odbornou literaturou. První kapitola je věnována výtvarným činnostem, na které navazuje tvořivost a Artefiletika. Poté bych ráda zmínila komunikaci a řeč, jako jednu ze složek komunikace. Dále věnuji jednu z kapitol analýze RVP PV ve vztahu ke komunikaci a k tématu mé práce, která vychází z reflektivního dialogu, tvořivého vzdělávání a směřuje k poznávání sebe samého. Motivace je jedním z nejdůležitějších aspektů života a zároveň i motorem. Pokaždé, když se dítěti něco povede, je třeba dát najevo, že jsme si toho všimli a pochválit ho. Úspěch ústí v motivaci a ta zase v další úspěch. Proč je potřeba tvořivost rozvíjet a jaký význam má hodnocení? Na tyto otázky najdete odpověď v posledních kapitolách teoretické části bakalářské práce. V praktické části zkoumám projevy a komunikaci dětí během 7 výtvarných činností. Všímám si a zaznamenávám pomocí videokamery zajímavé okamžiky. Jak děti spolupracují, vnímají tvorbu a následně je analyzuji. Zvolila jsem kvalitativní výzkum.

Cíle práce

Mým cílem bylo zjistit komunikaci dětí během 7 vybraných výtvarných činností: jak mezi sebou komunikují verbálně i nonverbálně, prožívají společné výtvarné činnosti, uvažují, jak se vzájemně k sobě chovají.

Cíle bakalářské práce jsou vymezeny následovně:

- navrhnout 7 různých výtvarných činností
- na základě videozáznamu analyzovat, o čem děti spolu komunikují při vybraných výtvarných činnostech- verbálně a neverbálně
- zjistit pomocí dotazníku pro děti, jakým způsobem se projevuje zájem o vybranou výtvarnou činnost v jejich komunikaci, doplnit dotazníkem pro učitelky, jak často zařazují výtvarné činnosti do průběhu dne a jaké mají k realizování podmínky

Teoretická část

1 Výtvarné činnosti

Výtvarné činnosti jsou součástí obsahu výtvarné výchovy, ale i jejím prostředníkem. Nazýváme je činnostmi s výtvarnými prostředky, které plní řadu významných funkcí. Působí vždy ve vzájemných vztazích. Rozpoznáváme funkce vymežující-obrysy, tvary, popisnou, prostorotvornou-naznačuje objemy, sjednocující-vyvažuje hlavní motiv, významovou. Nejen v umělecké, ale i v dětské tvorbě je důležitá výrazová funkce linie s významovou. (Hazuková, 2011)

1.1 Estetická interakce

Estetická interakce mezi dítětem (učitelkou) a objektem se může realizovat ve výtvarném vnímání, výtvarné tvorbě, výtvarné imaginaci a v komunikaci. Výtvarné vnímání přináší vnímateli informace o objektu spojené s poznáváním, chápeme to jako „vnitřní činnost.“ Ve výtvarné tvorbě dochází k přetvářecí změně objektu- „vnější činnost.“ Výsledek můžeme ověřit hmatem, zrakem. Avšak ve volné tvorbě vznikne vnímatelný výsledek, kde je hlavním vyjadřovacím prostředkem linie, hmota, světlo, barevné plochy a jejich kontrasty. Výtvarná imaginace znamená, že činnost se přetváří, ale dosud se viditelně a hmatatelně ve výsledku nepřetvořila- „vnitřní činnost.“ (Hazuková, 2011) Jedním z úkolů estetické výchovy je probouzet v dětech zájem o hmotné prostředí, nabízet jim možnost objevování tvarů, různého materiálu, kombinaci barev, půvab a užitečnost věcí, dbát na čistotu hraček, uklízet si. Dalším úkolem je vnímat a mít pěkný vztah k přírodě. Zajímat se o ni a chránit ji. Vyhledávat zajímavá místa. Děti mohou při hrát používat přírodní materiál, zkoumat tak kamínky, listy, plody, všít si vůně a barevnosti. Důležité je podporovat vztah ke knižním ilustracím, vyhledávat setkání s uměleckými díly. (Uždil, Šašinková, 1980)

1.2 Metodické vedení ve výtvarné činnosti

Aby děti rády tvořily, vracely se ke svým zážitkům, vyjadřovaly své představy, pak k tomu potřebují povzbuzení a dobrou radu. Neměly by se vyrušovat navzájem, ale zároveň neztrácet kontakt s ostatními. I když konečný výsledek nebude v rovnováze, musí vědět, že

paní učitelka jeho práci ocení. Nebezpečné je přílišné učitelčino poučování a dlouhé vysvětlování. Činnost ve výtvarné výchově je úzce spjata s ostatní činností v mateřské škole. Učitelka musí umět těžit ze znalostí dětských individualit. Kritéria musí být v souladu s celým výchovným směřováním předškolní výchovy. Mezi nejrozšířenější a nejvyhledávanější výtvarné činnosti dětí předškolního věku jsou kreslení, malování, modelování, plošné a prostorové vytváření a konstruování. (Uždil, Šašinková, 1980)

Podle Hazukové jsou nejdůležitější didaktická doporučení tato:

- Nabízet dětem dostatek zážitků a situací, které by obohatily dětské představy.
  - Mít dostatek příležitostí k přetváření vnějších a vnitřních činností a stimulovat je.
- (Hazuková, Lietavcová, Štefánková, Váchová, Váňová, 2014)

2 Tvořivost

Mateřská škola může pro rozvoj osobnosti učinit mnoho, protože několik prvních let raného dětství se podílí na formování základních důležitých rysů osobnosti. Jedním z nich je tvořivost. Pokud je jí dána příležitost k rozvoji, je podporována a provází člověka celým životem. V citovém prožívání, činnosti dítěte je přítomen tvořivý impuls. Děti mají potřebu sdělovat své představy, zážitky, které se promítají do všech projevů-hudebního, dramatického, výtvarného, tělesného, slovního. Jako pohyb, hudba, kniha, tak i různé formy dětského divadla, výtvarného umění patří do života předškolního dítěte. Jestliže dítě nemá dostatek příležitosti k aktivitě, může být ochuzeno, ale i poškozeno. Proto je důležité, aby se jeho vlastnosti, schopnosti a dovednosti rozvíjely, maximálně podporovaly všechny tvořivé projevy. (Opravilová, 2016) Koncepce tvořivého vyučování představuje komplex metod, cílů, principů, forem, prostředků. (Lokšová, Lokša, 2003)

V publikaci Hazuková uvádí, že tvořivost je schopnost, nebo vlastnost osobnosti. Jsou tři přístupy ke zkoumání kreativity a jejich projevů:

1. Nahlíží na průběh, tvořivé procesy, tvůrčí řešení problému.
2. Kreativita jako proces a stálá tendence k vývoji.
3. Zkoumá zvláštní komplexní schopnost.

Tvořivost je společenský každodenní jev a má mnohem širší význam než tvorba. Tvorbou můžeme označit proces a výsledek, přináší hodnoty, nejčastěji vědecké a umělecké. Je to zvláštní druh tvořivého procesu, současně i procesu tvůrčího. S tvořivostí souvisí pojmy: originalita, genialita. Tvořivý proces charakterizují znaky tvořivosti-vynalézání, je spojováno s úsilím o nový výsledek, objevování, které se vztahuje k něčemu neznámému, avšak existujícímu. (Hazuková, 2010)

3 Artefiletika

3.1 Pojem

Vzdělávací koncepce nebo pojetí se jmenuje Artefiletika. „Arte-“ první část názvu poukazuje na vazbu k umění (latinsky *artis, ars*). Pro artefiletiku jsou nejen zajímavé umělecké jevy, s nimiž se můžeme setkat v galeriích, ale i všechny tvořivé činnosti a jevy v běžném životě. Dětské kreslení, malování, videotvorba, kultura oblékání, zájem o výtvarné počítačové hry aj. se odehrávají na pomyslné spojnici mezi význačnou uměleckou tvorbou a všedním životem. (Slavíková, Slavík, Eliášová 2015)

Slovem „filetický“, které tvoří druhou část názvu, pojetí výchovy usiluje o propojení emocionálního a sociálního rozvoje s intelektuálním. Artefiletické pojetí vyrůstá z výtvarné výchovy a bylo inspirováno arteterapií. Je důležité pro děti vytvořit podmínky pro zážitkově tvůrčí činnost a poté využít pro poznávací, sebepoznávací a komunikační aktivity. (Slavíková, Slavík, Eliášová 2015)

Ve výtvarné výchově artefiletika navazuje na českou tradici. Koncepci tvořivosti obohacuje a rozvíjí jak ve vztahu k výtvarné kultuře, tak i ve vztahu k dětské osobnosti. Cílem je propojit svět dítěte se světem lidské kultury či přírody prostřednictvím výtvarné aktivity. (Slavíková, Hazuková, Slavík 2010) *„Lidská společnost je...utvářena příběhy..., a ty se projevují v přístupu k životu, ve vztahu lidí k práci nebo zábavě, ale i v institucích či ideologiích. ...A my žijeme uvnitř těchto příběhů.“* (Nicolas Bourriard, 2004 in Slavíková, Slavík, Eliášová, 2015, str. 14)

Artefiletika je vzdělávací a výchovné pojetí, které je postaveno na uměleckých aktivitách. Hlavními prostředky, kterými můžeme obohacovat pedagogickou praxi, je především

pozorné vnímání, rozhovory o tvůrčím díle, uplatnění tvořivosti. Na základech poznávání a učení stojí zážitky. Když bychom si je neuvědomovali, nevěděli bychom nic o světě ani o sobě. Záleží ovšem, jak si své zážitky budeme pamatovat a co si z nich odneseme. Když je dokážeme popsat a posoudit, je to cesta k reflektivním poznávacím aktivitám. Je potřeba odlišit zážitek a prožitek. Prožitek má citovou (emoční) složku, týká se vnímání tělesnosti nebo smyslových či pohybových dojmů. Je poznamenán kulturními vlivy. O prožitcích se mluví v metaforách, kde se setkává duševní složka se složkou tělesnou. Prožitkům je třeba se učit prostřednictvím komunikace a sociálního prostředí, které nás obklopuje. (Slavíková, Slavík, Eliášová, 2015)

Zážitky popisujeme v jistém nadhledu či odstupu. Jsou vymezeny místem, časem a obsahem. Zážitkem je jen to, co si ze situace vědomě nebo bezděčně pamatuje. Můžeme si je navzájem sdělovat různými způsoby. (Slavíková, Slavík, Eliášová, 2015)

„Umělecké činnosti jsou jedinečné tím, že umožňují objevovat, poznávat a tvořivě komunikovat o zážitcích, které jsou individuálně naléhavé a jinými způsoby sdělitelné jen zčásti nebo málo účinně (např. hodnoty, postoje, city, smyslové kvality)“ (Slavíková, Slavík, Eliášová, 2015, str. 168)

K učení a poznávání nám nestačí pouze jednotlivé zážitky, měly by být hodnoceny prostřednictvím paměti a komunikace, tak se stanou zkušenostmi. Zkušenost-předporozumění, s nímž přistupujeme k aktuální skutečnosti. Skrz něj vede cesta k dalšímu poznávání. (Slavíková, Slavík, Eliášová, 2015)

Východiskem pro artefiletickou výuku je námět, který zahrnuje jak vnímání, tak tvůrčí projev. Námět vnáší do výuky obsah. K určitému uměleckému druhu se vztahuje technika tvorby, malba akrylovými barvami, dramatizace, kresba tužkou, atd.) Technika tvorby rozhoduje o tom, jak bude obsah vyjádřen. (Slavíková, Slavík, Eliášová, 2015)

3.2 Poznávací kroky artefiletiky

Prvním poznávacím krokem pro artefiletiku je umělecká tvorba dětí, na něj navazuje druhý krok: reflexe a dialog mezi dětmi. Proto je třeba mít dostatek času pro tvůrčí aktivitu, ale také pro rozhovory o zážitcích z tvorby. Prvním kritériem pro rozpoznání artefiletiky je

reflektivní dialog, kdy si děti všimají souvislosti své tvorby a diskutují o nich. Děti se učí, zároveň rozvíjejí své komunikační a sociální dovednosti. Druhým poznávacím krokem je systematická práce se vzdělávacími motivy. Třetím důležitým rysem je propojení poznávání světa s poznáváním sebe sama. Artefietika rozvíjí u dětí sociální dovednosti, podporuje realistické postoje k sobě či druhým lidem, obohacuje vyjadřovací schopnosti. Taktéž hraje důležitou roli v pozitivní prevenci, při řešení duševních či sociálních problémů, ale i při jejich rehabilitaci. (Slavíková, Hazuková, Slavík, 2010)

4 Komunikace

Komunikace je dovednost člověka, která slouží nejen k výměně informací, ale i k vytváření mezilidských vztahů, je propojena s vývojem sociálních dovedností, provází člověka životem. Děti komunikují různými způsoby- nasloucháním, mluvením, neverbálními prostředky. Jazyk je komplexním nástrojem komunikace, který se člení na zvuky, slova a slova do vět. (Thorová, 2015)

Naslouchání umožňuje porozumět sdělovaných a vyjadřovaných obsahů a jejich významu, také v sobě zahrnuje řadu dalších dovedností, akceptace, empatie, porozumění neverbálním komunikačním signálům či k citlivosti ke kontextu sociální situace. (Mertin, Gillernová a kol., 2015)

Komunikace provází činnosti či je doplňuje prostředky verbálními (slovní) nebo neverbálními. V mateřské škole ji můžeme pozorovat mezi dítětem a učitelkou, mezi dětmi navzájem. Většinou při rozhovorech, v komentářích k výsledkům jejich výtvarné činnosti, ale také v otázkách, vyjádřených nápadech. (Hazuková, 2011)

4.1 Neverbální komunikace

Děti nejdříve chápání různých situací a pojmů vyjadřují neverbálně, až poté stejnou informaci dokážou vyjádřit slovy. Neverbální signály nesou velké množství informací. Pochopení komunikačních kanálů může pomoci nejen rodičům, ale i ostatním lidem, kteří

pracují s dětmi. Měli bychom věnovat dostatečnou pozornost komunikačním signálům-gestikulaci, pohledům, výrazům obličeje, dotykům. (Sneddon, Gwyneth Doherty, 2005)

K neverbálním prostředkům patří výtvarná tvorba, její výsledky, dětská práce, ale i vnímané dílo, předmět denní potřeby. (Hazuková, 2011)

Verbální a neverbální komunikace by měla být v rovnováze. Neverbální komunikaci dětí v mateřské škole můžeme pozorovat u těchto projevů:

- gesta
- mimika
- dotyky
- oční kontakt
- přiblížení a oddálení
- pohyby
- intonační rovina hlasu

Porozumění neverbálním projevům:

Gesta a řeč spolu úzce souvisí, gesta nám pomáhají při řeči vyjadřovat související informace. Děti se nejdříve vyjadřují pomocí gest, až poté se dokážou vyjádřit slovy. Gesta můžeme využít pro urychlení učení. Pohled zastává důležitou roli v sociálním, emočním a kognitivním vývoji dítěte. Z tváře můžeme poznat mnoho informací, emoce, mimická gesta, podle tváře rozeznáváme osoby, můžeme odezírat ze rtů. Všímání si výrazů obličeje ostatních lidí, reakce na ně je důležitou součástí sociálních vztahů. Dotyk má důležitý vliv na vývoj dítěte a to od narození až po celé dětství. Význam dotyku závisí na okolnostech. (Sneddon, Gwyneth Doherty, 2005)

Neverbální projevy jsou důležitým komunikačním prostředkem, významnou součástí vzájemných interakcí, informují o emocích. Větší váhu přikládáme k neverbálnímu sdělení, protože slova lze lépe kontrolovat než neverbální projevy. Již v mateřské škole je důležité neverbální stránku komunikace rozvíjet, pokud možno bez ironie, která děti mate, nemohou ji rozumět. (Mertin, Gillernová a kol., 2015)

4.1 Empatický rozhovor

Součástí komunikace nejen s dětmi, ale i s dospělými-učitelkami a rodiči, je často empatický rozhovor, který má také své místo pro vzájemné poznání a porozumění pocitům a situacím. Důležité je vytvářet pozitivní klima na pracovišti, tudíž i v mateřské škole, kde se utváří mezilidské vztahy. (Kotátková, 2014) Učitelky v mateřských školách využívají řadu způsobů, jak rozvíjet řeč, komunikaci dětí: s dětmi hovoří, provádějí řečové a artikulační hry, vedou děti k vyprávění zážitků, recitaci básní, dramatizaci pohádek. (Průcha, Kotátková, 2013)

4.2 Sociální komunikace

Vzájemné interakce nastávají mezi lidmi, ale i živočichy jako prostředek komunikace, dorozumívání, sdělování. Za sociální komunikaci označujeme, pokud komunikace probíhá ve vzájemném vztahu mezi lidmi. Dorozumíváme se, sdílíme a předáváme informace, myšlenky, pocity, emoce, postoje. (Šafránková, 2019)

Základními typy sociální komunikace jsou: (Šafránková, 2019 in Klapilová, 1996)

- hromadná, skupinová a individuální komunikace (počet zúčastněných)
- přímá a nepřímá komunikace (zprostředkovaná)
- obousměrná nebo jednosměrná komunikace
- komunikace s nulovou, úplnou nebo částečnou vazbou (komunikátor přijímá či nepřijímá reakce)

Sociální komunikace využívá různé způsoby sdělování, také komunikaci činem. Pedagogická komunikace probíhá ve výukovém procesu mezi žákem, žáky a učitelem. V prostředí školy je takzvaný koučink kvalitním nástrojem komunikace, kdy učitel pomáhá dítěti při dosahování jeho přání, cílů. (Šafránková, 2019)

Děti potřebují dostatek vztahové komunikace, která je důležitá pro vzájemnou spolupráci a vytváření dobrého ovzduší v prostředí, kde tráví svůj čas. Je-li komunikace vedena z pozice vzájemného respektování, má vyšší efektivitu, než komunikace funkční, která vychází z moci. Je potřeba dítěti podávat pozitivní zpětnou vazbu, nezapomenout na sociální zrcadlo, které ukazujeme svým chováním. (Svobodová, 2010)

4.3 Komunikace v didaktické interakci ve výtvarné výchově

Ve výtvarné výchově, ale i v jiných oblastech vzdělávání se uskutečňuje vzájemné působení učitelky a dětí. Realizuje se verbálně i neverbálně. (gesta, mimika) Didaktická interakce se projevuje při rozhovorech, vyprávění, vysvětlování nebo i hodnocení. Také narůstá vzájemné působení dětí na sebe, která je citově zabarvená (kamarádství, utěšování, když se něco nepovede, povzbuzování). (Hazuková, 2011)

Podle Slavíka je ústředním aspektem komunikace, zejména verbální. Interakce je vzájemné působení, ovlivňování dvou nebo více činitelů. Komunikace je proces, v němž jsou zprostředkovány informace mezi komunikujícími. Interakce a komunikace jsou spolu vzájemně spjaté. (Slavík, 1990)

4.4 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen „RVP PV“) představuje státní dokument, který vymezuje základní cíle, obsah, oblasti, podmínky vzdělávání, vzdělávání mimořádně nadaných dětí a dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Rámcové cíle se promítají do pěti vzdělávacích oblastí: psychologické, biologické, environmentální, sociálně-kulturní a interpersonální.

4.4.1 Specifika předškolního vzdělávání dle RVP PV

- přizpůsobuje se fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí
- nabízí vhodné prostředí, podnětné, zajímavé
- vzdělání je vázáno na individuální potřeby dětí, včetně vzdělávacích potřeb speciálních
- působení učitele má vycházet z pedagogické diagnostiky – pozorování, konkrétní sociální situace, individuálních potřeb a zájmů dítěte
- pro naplnění předpokladů je nutné uplatňovat odpovídající metody a formy práce – učení hrou
- hlavním úkolem učitele je – iniciovat vhodné prostředí, nabízet dětem příležitosti k poznávání a objevování světa (RVP PV, 2018)

4.4.2 Cíle předškolního vzdělávání dle RVP PV

Cílové kategorie vzájemně spolu korespondují a jsou provázané.

Rámcové cíle dle RVP PV jsou následující:

1. rozvíjení dětí, jejich učení, poznání po stránce fyzické, psychické i sociální
2. osvojení základů hodnot v naší společnosti
3. získání samostatnosti a schopnosti se projevovat jako samostatná osobnost. (RVP PV, 2018)

4.4.3 Klíčové kompetence dle RVP PV

Klíčové kompetence „jsou obecně formulovány jako soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince“ (RVP PV, 2018, s. 10). Jsou vyjádřené v podobě výstupů, konkrétně:

1. kompetence k učení

Dítě, které ukončuje předškolní vzdělávání:

- všímá si souvislostí, má poznatky o světě lidí, ptá se a hledá na ně odpovědi, raduje se z toho, co dokázalo. Učí se spontánně, ale i vědomě, dovede postupovat podle instrukcí

2. kompetence k řešení problémů

Dítě, které ukončuje předškolní vzdělávání:

- řeší problémy bezprostředně, postupuje cestou pokusu, omylu, vymýšlí nová řešení, využívá fantazii, představivost

3. komunikativní kompetence

Dítě, které ukončuje předškolní vzdělávání:

- ovládá řeč, hovoří ve větách, dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, domlouvá se gesty i slovy
- komunikuje bez ostychu, rozšiřuje tak svou slovní zásobu
- vyjadřuje své myšlenky, otázky a odpovědi, slovně reaguje a vede dialog

4. sociální a personální kompetence

Dítě, které ukončuje předškolní vzdělávání:

- umí si vytvořit svůj názor, dokáže se ve skupině prosadit, ale i podřídít
- spolupracuje, domlouvá se, přizpůsobuje se pravidlům
- dokáže se bránit ponižování a ubližování

5. činnostní a občanské kompetence

Dítě, které ukončuje předškolní vzdělávání:

- rozpoznává své slabé i silné stránky
- přistupuje odpovědně k zadaným úkolům
- zajímá se o druhé, o to, co se kolem děje (RVP PV, 2018)

4.4.4 Vzdělávací obsah v RVP PV

Je rozdělen do 5 vzdělávacích oblastí. Tyto oblasti jsou nazvány:

1. Dítě a jeho tělo
2. Dítě a jeho psychika
3. Dítě a ten druhý
4. Dítě a společnost
5. Dítě a svět

Tyto oblasti jsou vzájemně propojené a zahrnují kategorie: dílčí cíle (záměry), vzdělávací nabídku a očekávané výstupy (předpokládané výsledky). (RVP PV, 2018)

4.4.5 Komunikace ve vzdělávacích oblastech RVP PV

Klíčové kompetence tvoří základ na všech úrovních vzdělávání, představují výstupy, způsobilosti dosažitelné v předškolním vzdělávání. Jednou z klíčových kompetencí, která se

explicitně týká komunikace, je kompetence komunikativní, ale oblast komunikace je obsažena také v dalších klíčových kompetencích, konkrétně:

Důraz na rozvoj komunikace nalezneme také ve vzdělávacích oblastech, konkrétně (dle Bytešníkové, 2012 a RVP PV, 2018):

Dítě a jeho tělo

Základní vzdělávací záměry v biologické oblasti směřují k pohybovému rozvoji, podpoře neuro-svalového vývoje dítěte, rozvoji hrubé i jemné motoriky, motoriky mluvních orgánů, grafomotorických činností, zapojení všech smyslů. Vše působí pozitivně na rozvoj řeči. (Bytešníková, 2012; RVP PV, 2018)

Dítě a jeho psychika

Vzdělávání je zaměřeno na rozvoj intelektových schopností, citů, rozvoje řeči, podporu duševní pohody. V dané podoblasti: „Jazyk a řeč“ je kladen důraz na rozvoj řečových schopností, jazykových dovedností- vnímání, naslouchání, porozumění, mluvní projev, správná výslovnost, souvislé vyjadřování, vytváření pojmů, verbální i nonverbální komunikaci. (Bytešníková, 2012; RVP PV, 2018)

Rozhovor pedagoga s dětmi probíhá formou otázek a odpovědí. Je potřeba, aby se pedagog správně ptal a dítě tak mohlo snadno reagovat. V danou chvíli děti vnímají nebo pozorují aktuální zážitky z mateřské školy. Monolog je ovšem pro děti obtížnější, protože musí vyjádřit své myšlenky logicky a souvisle. Také musí mít slovní zásobu a ovládat gramatickou stavbu řeči. (Bytešníková, 2012; RVP PV, 2018)

Dítě a ten druhý

V této oblasti lze rozvíjet všechny jazykové roviny. Nabízí se rozvoj roviny pragmatické. (hry a činnosti podporující sociální vztahy) (Bytešníková, 2012; RVP PV, 2018)

Dítě a společnost

Dílčí vzdělávací cíle vycházejí z předpokladu seznamování se se světem lidí, kultury, umění, existenci ostatních kultur, národností. Pomáhají k rozvoji všech jazykových rovin. (Bytešníková, 2012; RVP PV, 2018)

Dítě a svět

Oblast environmentální spočívá v navození povědomí o okolním světě, jeho dění a vlivu člověka na životní prostředí. V této oblasti dochází také k rozvoji všech jazykových rovin. (Bytešníková, 2012; RVP PV, 2018)

5 Řeč

Jedním z nejdůležitějších momentů v rámci ontogeneze je vývoj řeči a komunikace. V novorozeneckém období se dítě projevuje křikem, může to znamenat reflexní činnost, avšak nemusí být spojen s nespokojeností dítěte. Zvukové projevy s řečí těla dává dítě najevo, zda je spokojené, či nespokojené. Postupně se řeč stává důležitým prostředkem komunikace, spolupráce, vztahů, nástrojem myšlení. Řeč a myšlení se začínají prolínat. Raný vývoj řeči je ovlivněn vnímáním, motorikou a sociálním prostředím. (Bednářová, Šmardová, 2011)

5.1 Vnímání, zrak

Zrak má vliv na rozvoj řeči a je důležitým faktorem. Dítě odezírá pohyby mluvidel, neverbální komunikaci. První slova souvisí se zrakovými vjemy, nejdříve slovo spojuje s předmětem, poté si dokáže předmět představit pomocí slova. (Bednářová, Šmardová, 2011)

5.1.1 Sluch

Sluch je také důležitý pro správný vývoj řeči, ovlivňuje i abstraktní myšlení. Má zásadní význam ve fázi napodobivého žvatlání, pro osvojení správné artikulace, redukci řeči. (Bednářová, Šmardová, 2011)

5.1.2 Motorika

V těhotenství, ještě před narozením se již utváří základy motoriky mluvních orgánů, jako je vyšpulování rtů, cucání palce, polykací pohyby. Po narození jsou důležité aktivity-broukání, napodobivé žvatlání, dumlání, žvýkání. Důležité je dozrávání hrubé a jemné motoriky. S nástupem chůze se pozvolna začíná rozvíjet aktivní slovní zásoba, kolem prvního roku. (Bednářová, Šmardová, 2011)

5.1.3 Sociální prostředí

Sociální prostředí patří k vnějším faktorům ovlivňující řeč. Hlavní úlohu v raném věku má rodina-výchovný styl, úroveň řečového stylu. Pomalejší vyzrávání řeči mohou způsobit nevhodné výchovné styly (kompenzující, příliš ochranný, represivní či autoritativní) a nedostatek podnětů. (Bednářová, Šmardová, 2011)

5.2 Struktura řeči

Strukturu řeči lze rozdělit do jazykových rovin:

- morfologicko-syntaktickou,
- lexikálně-sémantickou,
- foneticko-fonologickou,
- pragmatickou.

Níže je budu charakterizovat podrobněji.

5.3 Jazykové roviny řeči

Morfologicko-syntaktická rovina

Zahrnuje užívání slovních druhů a slov ve větě. Nejdříve dítě užívá podstatná jména, přídavná jména, osobní zájmena, číslovky. Všechny druhy slov by mělo dítě již užívat po čtvrtém roce. Dále začíná časovat a skloňovat. Nejdříve se ustaluje rod, potom číslo, nakonec pád, poté tvoří jednoslovné věty. Ve věku dvou až tří let tvoří víceslovné věty. Jestliže neobratnosti v tvarosloví či slovech ve větě přetrvávají i nadále, potom mohou signalizovat opoždění v řečovém či intelektovém vývoji. (Bednářová, Šmardová, 2011)

Lexikálně-sémantická rovina

Porozumění řeči, vyjadřování, jedná se o aktivní nebo pasivní slovník. Jestliže dítě pochopí, reaguje motorickou reakcí. Slovní zásoba se začíná rozvíjet většinou v roce a půl. Pro rozvoj řeči je důležité všechno pojmenovávat, tím dochází k pevnému spojení mezi předmětem,

činností a slovem. Mezi jedním a půl až dvěma roky se začíná dítě ptát „Kdo to je?“ „Co to je?“ Později přichází další zvědavé otázky „Proč?“ „Kdy?“ (Bednářová, Šmardová, 2011)

Foneticko-fonologická rovina

- sluchové rozlišování hlásek a jejich výslovnost

Výslovnost se vyvíjí od hlásek artikulačně nejlehčích (P, B, M, T, D, N) až po hlásky artikulačně nejobtížnějších (R, Ř, Z, C, Ž, Š, Č). (Bednářová, Šmardová, 2011)

Pragmatická rovina

- užití řeči v praxi

Zahrnuje dovednosti, jako vyjádření prožitků, pocitů, vztahů, oznámení či vyžádání informací. Dalším projevem jsou konverzační schopnosti, neverbální prvky komunikace. Jestliže se chováme jinak, než se tváříme, je to pro dítě těžko srozumitelné, neví, jak má reagovat. Každá schopnost, dovednost se rozvíjí po krocích, postupně od snadnějších k obtížnějším podle posloupnosti. Také dle určitého věku. Vývoj dítěte je individuální. Každé dítě je jiné. Jestliže nemluví ve věku tří let, jedná se pravděpodobně o vývojovou dysfázii. Následně je nutné absolvovat logopedické, psychologické, foniatrické a audiologické vyšetření. (Bednářová, Šmardová, 2011)

Osvojování řeči

Procesy osvojování řeči probíhají u všech dětí prakticky stejně, ale velké rozdíly spatřujeme například v tom, jaké slovní druhy si vybírají děti jako první. Řeč si neosvojujeme jen pro ni samotnou, ale využíváme ji jako pracovní nástroj, jako prostředek k dosahování cíle – potřebujeme se vyjadřovat, v popředí tedy stojí obsah, nikoli volba slov (Bäcker-Braun, 2014)

Řeč ovlivňuje kvalitu myšlení, učení, poznávání, orientaci a fungování ve společnosti. Má pro vývoj jedince velký význam, je komplexní schopností spolu s myšlením. V porozumění a pojmenovávání se neobejdeme bez řeči. (Bednářová, Šmardová, 2011)

Podle Bäcker-Braunové (2014) se na rozvoji řeči podílí rovněž radost z komunikace a potřeba i schopnost sdělovat druhým své pocity, myšlenky a zážitky. Pro úspěšný rozvoj

řeči jsou proto důležité i pestré zkušenosti, které získáváme při čtení knih, osvojování si básní, písní, při vyprávění či poslechu.

6 Motivace

Pojem motivace patří mezi pojmy hypotetické konstrukty. Motivace je pro nás pomůcka, pomáhá nám vysvětlit mnoho projevů chování dětí, které mohou vycházet:

- z vnitřních pohnutek, potřeby
- z vnějšího popudu (jevy, události, mohou být pozitivní i negativní)

Motiv je důvod, pro který člověk začíná jednat určitým způsobem. Může jím být všechno, co člověka aktivizuje, je bezprostřední příčinou jednání, činnosti. (Lokšová, Lokša, 1999)

6.1 Způsoby motivování

Způsoby motivování dětí jsou především v navazování podmínek pro danou skupinu potřeb, respektování potřeb dominujících v individuální hierarchii. Pro rozvíjení motivace je důležité rozlišovat vnitřní a vnější motivaci. Vnitřní motivací rozumíme, když člověk vykonává určitou činnost jen kvůli ní samé, aniž by očekával pochvalu, ocenění, odměnu. Toto chování je pružnější a tvořivější. Dítě vnitřně motivované dělá tuto činnost rád, protože ho to těší a v závěru uspokojuje. Vnější motivace nepochází z vlastního zájmu. Chování motivované vnějšími motivačními činiteli je instrumentální - dosažení odměny, vyhnutí trestu. Tyto děti mají převážně menší sebevědomí, horší přizpůsobení školnímu prostředí a nižší schopnost se vyrovnat s neúspěchem. Mezi vnitřní činitele, které podněcují dítě k výkonu, mohou být poznávací potřeby, zájmy, potřeby vyhnutí se neúspěchu a dosažení úspěchu, sociální potřeby. Vnějšími činiteli jsou například odměna a trest, vztah dítěte k jiným lidem. (kamarádům, učitelům, rodičům) (Lokšová, Lokša, 1999)

Způsob motivace dané práce, musí učitelka umět odhadnout, rozhodnout se předem, umět popřípadě změnit úmysl, přizpůsobit se situaci. (Uždil, Šašinková, 1980)

6.2 Empatie

Být empatický znamená umět se vcítit, jak do dětského světa, tak i do situace s rodiči či kolegy. Porozumět jim, být vstřícná k jejich potřebám, ale zároveň zůstat sama sebou. Empatický člověk se umí vcítit do problému, i když takový problém nemá a ani se s ním nesetkal, porozumí významu prožitků a citlivě je vnímá. Radost z úspěchu či pláč je pro každé dítě jiné. Zkušené učitelky projevují ve vztahu k dítěti pochopení pro strach, lítost, obavu, přijímají projevy dítěte, nabízejí nové zážitky. Empatii lze považovat za jednu z podmínek rozvoje mezilidských vztahů. (Mertin, Gillernová a kol., 2015)

6.3 Zpětná vazba

Zpětná vazba v činnostech, dítě informuje, jestli to dělá nebo nedělá správně. Častěji se v mateřské škole setkáváme spíše s negativní zpětnou vazbou, která je podmíněna vysokým počtem dětí. Je to jakýsi radar, který upozorňuje na to, že dítě dělá něco špatně. Pozitivní zpětná vazba je ideální, dává dětem návod, jak to mohou udělat příště, aby to bylo správně. (Svobodová, 2010) Hodnocení je průvodcem činnosti. Vybírá nejvhodnější cestu, která má vést k uskutečnění hodnoty, dosažení cíle. Je podmínkou každého rozhodování o postupech a cílech činností. Kvalitní hodnocení je předpokladem úspěšného průběhu a uspokojivých výsledků jednotlivých činností. (Slavík, 1999)

7 Hodnocení

7.1 Proč hodnotíme

Hodnocení je proces rozlišování, porovnávání, výběru, uspořádání objektů. Zavádí kvalitativní pořádek ve věcech. Charakter hodnocení se liší, podle toho, která funkce momentálně převládá. Člověk něco přijímá a něco odmítá, k něčemu je lhostejný, nazýváme to funkcí motivační. Ta úzce souvisí s funkcí emocionální - citovou stránkou hodnocení. Týká se prožitků a citů člověka. Také nám hodnocení umožňuje proniknout přímo k významu, důležitosti, smyslu a co jej ve světě obklopuje. V hodnocení ji nazýváme funkcí poznávací, která souvisí s funkcí intelektuálně-rozumovou stránkou hodnocení. Konativní

funkce hodnocení souvisí s lidskou vůlí. Směřuje k aktivnímu působení na skutečnost, které člověk uznává. V každém hodnocení se zřetelně uplatňují funkce, které odpovídají trojici psychických dimenzí-citu, rozumu a vůli. (Slavík, 1999)

Slavíková, Slavík a Eliášová ve své publikaci uvádějí, že hodnocení má mnoho podob. Od usmání, kývnutí hlavy, tomu se říká nehodnotící zpětná vazba. Cíli vyzdvihujeme nebo přijímáme. V reflektivním dialogu se užívá komentářů, které nejsou, a přece jsou hodnocením. Předškoláci hodnocení obvykle dost silně prožívají, nemají schopnost vůči němu zaujmout odstup a nadhled. Vyjadřování pomocí popisu dětem pomáhá. Hlavním účelem hodnocení je vytvořit podmínky pro rozhodování o tom, jak lépe pokračovat, porozumět tomu. Není dobré, říkat „ty to máš špatně, dobře.“ Hodnocení pro žáka má smysl tehdy, je-li mu umožněno porovnávat, čeho dosáhl, co může udělat jinak a v čem se může zlepšit. Hodnotící porovnávání je provázeno emocemi. Proto je třeba pečlivě zvážit, za jakých okolností a jakým způsobem můžeme hodnocení používat. Zejména u předškoláků je nutné s hodnocením zacházet opatrně. Pokud děti samy hodnotí, mají sklon své hodnocení přehánět. Poté je to na paní učitelce, aby děti navedla k promyšlenějšímu a poznatkově hlouběji založenému hodnocení. (Slavíková, Slavík, Eliášová, 2015)

7.2 Hodnocení jako dovednost

Samo hodnocení je dovednost, složitá aktivita, která obsahuje porozumění, zorientování se, uspořádání, reagování na skutečnost. (Slavík, 1999 in Mareš, 1991)

Každé výtvarné dílo je unikátní, tvořeno se zaujetím a upřímnou snahou, a proto nehodnotě osobnost, ani výkon. Spíše dejte najevo zaujetí a uče děti rozvíjet nové postřehy nad jejich výtvary. (Slavíková, Hazuková, Slavík, 2010)

7.3 Pedagogická reflexe

Abychom se lépe orientovali v potřebách a projevech dítěte, je nezbytné ho záměrně pozorovat. Záměrné pozorování má tři funkce. První je diagnostická-popisuje charakteristiku vývoje a současný stav. Druhá funkce je hodnotící (evaluační)-určuje, zda je

vývoj v souladu s předpoklady, možnostmi i očekávanými výsledky nebo se dítě v projevech odchyluje. Z tohoto zjištění vždy vychází třetí funkce pedagogická. Každodenní pozorování přináší zajímavé a cenné informace. (Opravilová, 2016)

Hodnocení výtvarných prací je komunikací, kde se děti učí chápat svět druhých, tolerovat jiná pojetí, diskutovat nad uměním. Hodnocení je stejně důležité jako motivace. Podporuje vstřícný přístup k výtvarnému umění a vychází z různých východisek:

- pochopení motivace a záměru
- vložení osobního přínosu do řešení
- zaznívání barevného výrazu
- čtení v jednotlivých úlohách
- řešení příbuzného problému umělcem (Roeselová, 2003)

7.4 Metody v překonávání obtíží

- podpora sebevědomí, námětů a způsobu vyjadřování
- nabízíme nové představy, podněty
- motivujeme
- navštěvujeme výstavy, galerie
- vystavujeme výtvarné práce dětí (Roeselová, 2003)

7.5 Umění pochválit

Odměna a trest má ve výchově své místo. Odměny, pozitivně zpevňují a jsou účinnější než tresty, které negativně posilují. Dítě je rádo chváleno, nejen za výsledek, ale i za proces, snahu, úsilí, nadšení, ochotu věc realizovat. Sociální učení lze ovlivňovat také očekáváním. Očekáváním vyjadřujeme důvěru v dítě, jeho možnostem, dovednostem. (Mertin, Gilllernová(eds.), 2015)

II Praktická část

8 Cíl výzkumné sondy

Mým cílem v praktické části bylo zjistit komunikaci dětí během 7 vybraných výtvarných činností. Jak mezi sebou komunikují verbálně i nonverbálně, prožívají společné výtvarné činnosti, uvažují, jak se vzájemně k sobě chovají.

Cíle bakalářské práce jsou vymezeny následovně:

- navrhnout 7 různých výtvarných činností
- na základě videozáznamu analyzovat, o čem děti spolu komunikují při vybraných výtvarných činnostech- verbálně a neverbálně
- zjistit pomocí dotazníku pro děti, jakým způsobem se projevuje zájem o vybranou výtvarnou činnost v jejich komunikaci, doplnit dotazníkem pro učitelky, jak často zařazují výtvarné činnosti do průběhu dne a jaké mají k realizování podmínky

Na základě výzkumu jsem chtěla zjistit, jak spolu úzce souvisí motivace k naplnění cílů k vybrané výtvarné činnosti, zadané téma dětských výtvarných prací, prožívání výtvarné tvorby, projevy dětí a jejich vzájemnou komunikaci. Zaměřila jsem se na dialog dětí v průběhu výtvarných činností a snažila jsem se jim porozumět.

9 Charakteristika a použité metody výzkumné sondy

Pro kvalitativní výzkum jsem se nejdříve zaměřila na výběr tématu, interpretaci dat, analýzu a závěry.

Jako první z metod kvalitativního výzkumu jsem použila zúčastněné i nezúčastněné pozorování, které bylo v dané situaci těžší, jelikož jsem průběh výzkumu natáčela na videokameru. Zároveň jsem se stala přímým i nepřímým účastníkem pozorování, otevřeným výzkumníkem. Držela jsem se problému a výzkumné otázky, kdy jsem se soustředila na konkrétní situace, prostředí. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Další metodu, kterou jsem použila, byl polostrukturovaný rozhovor s dětmi, kdy hodnotily 7 záměrně vybraných výtvarných činností. Také jsem zvolila krátký dotazník s otázkami pro pedagogy v MŠ, abych načerpala další informace potřebné k výzkumu. Otázky zněly:

1. Podle čeho vybíráte výtvarné činnosti?
2. Zapojují se všichni děti?
3. Děti tvoří všichni najednou, ve skupinkách?
4. Ve třídě, venku?
5. Jak často?
6. Před výtvarnou činností vždy děti motivujete?
7. Na závěr probíhá s dětmi hodnocení, reflexe?

10 Sběr dat, průběh výzkumné sondy

Sběr dat probíhal formou pozorování, pozorování objektivem DVD videokamery. Doba trvání nahrávání je 1 hod 45 min. Jednotlivá doba nahrávání se pohybuje mezi 15 až 20 minutami. Nahrávání probíhalo v dopoledních hodinách, v jedné třídě, školní zahradě, dle zadání výtvarných činností. Poté bylo přepsáno a následně mnou vyhodnoceno. Pořizování záznamu, fotografií podléhá zákonu č.102/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, proto jsou součástí mé bakalářské práce, podepsané souhlasy zákonných zástupců dětí. (v listinné formě).

10.1 Mateřská škola Na Výšinách (fakultní MŠ)

Nachází se na Praze 7, v bezprostřední blízkosti Letenské pláně a parku Stromovka. Má celkem 9 tříd z toho 2 třídy s polodenním provozem. Od září 2019 bylo otevřené detašované pracoviště Vodárenská věž, kde jsem absolvovala výzkum pro mou bakalářskou práci.

Ve třídě je zapsáno 22 dětí (13 chlapců, 9 dívek), z toho 2 cizojazyčné, 6 odkladů. Třída je prostorná s velkými okny. V přední části jsou stolečky, židličky a více jak polovina třídy je

pokryta kobercem. Který je využíván při hrách, odpočinku a jiných činnostech. Třída působí příjemným, čistým, moderním dojmem.

Třída

Naši „umělci“

11 Analýza a interpretace výzkumné sondy

Výzkumná otázka zní: „Co si děti vyprávějí při výtvarných činnostech?“

Tento cíl výzkumu jsem pojala, abych se sama dověděla, co předchází výsledné výtvarné tvorbě dětí a pochopila tak souvislosti. Zaměřila se na jejich projevy a komunikaci verbální, neverbální během 7 vybraných výtvarných činností. Výtvarné činnosti jsem vybrala, aby byly navzájem odlišné svou strukturou, tématem, seskupením dětí, konající se v různém prostředí MŠ.

Záměrně vybrané výtvarné činnosti:

1. Tematická kresba, ztvárnění okamžiku, navázání na vymyšlenou pohádku o Honzovi (ve třídě, na koberci, u stolečků, individuální výtvarná činnost).
2. Prostorová dynamická stavba pomocí špejlí a modelíny (u stolečků, výtvarná práce ve skupinkách).
3. Tvoření v písku (na školní zahradě, individuální výtvarná činnost, také ve skupinkách).
4. Koláž z fotografií z časopisů, dokreslené tuší, kolorování vodovými barvami (u stolečků, individuální výtvarná činnost).
5. Trhání novinového papíru do tvaru zvířátek (u stolečků, individuální činnost)
6. Malba prstem přes folii (u stolečku, individuální výtvarná činnost)
7. Vytrhávání barevného papíru a lepení do určitého tvaru (u stolečků, individuální výtvarná činnost)

Interpretace výzkumné sondy

11.1 1. Výtvarná činnost- „Jak šel Honza do lesa a našel tam poklad“

-postřehy z pozorování (záznam na videokameře)

Počet dětí: 11(7 chlapců, 4 dívky)

Téma: Z pohádky do pohádky

Výtvarná technika: kreslení pastelkami, tvrdým pastelem

Pomůcky: tvrdý pastel, bílá čtvrtka A3, interaktivní tabule

Časová dotace: 25 min

Cíle: rozvoj řečových schopností, mluvní projev, souvislé vyjadřování, orientace na ploše interaktivní tabule, čtvrtky-popis kresby

Motivace: vyprávění pohádky o Honzovi, který šel do lesa a našel tam poklad, rozhovor

UČ - učitelka

D - dívka 1-4

UČ „Představte si, jak by mohl Honza vypadat?“

D1 „S malejma nohama“

UČ „Myslíš s krátkými nohami“

D2 „S malýma prstama“

UČ „Krátké teda... ten bude vypadat zvláštně“ „Co bude mít na hlavě?“

D1 „Kšiltovku, čapku, takovou tu anténku“

UČ „Co by mohl mít na sobě?“ „Přece nebude nahatý...“

D3 „Modrý kalhoty“

D2 „Košili“

UČ „Jakou bude mít barvu?“

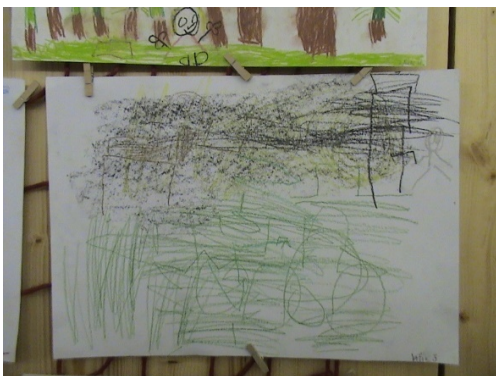
D4 „Růžovou,“ „Červenou“....

Interaktivní tabule

Jak vypadá les?

- děti pomocí obrázků ztvárnily les a zvířata, která tam žijí

Výtvarná činnost u stolečků- 3 skupinky (4, 4, 3 děti) -**pozorování** (záznam z videokamery)

Autor: Vašík, obr.1

Autor: Anežka, obr.2

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření:

V - Vašík

V - zpívání v rytmu kreslení stromu, dupání- projevování radosti (**obr. 1**)

Dialog mezi dětmi během výtvarné činnosti (u stolečku):

V - Vašík

D - dívka

UČ - učitelka

V „Tady je ten zombík“ (ukazuje dětem na obrázku)

Interakce po výtvarné činnosti:

D „To je mega divný Vašku,“

V „A tady za tím jsou ty poklady“

D „To je nejdivnější“

Závěrečné hodnocení s paní učitelkou:

V-Vašík

UČ - učitelka

V „Nevím, jak to vysvětlit“

UČ „Ale mě si to hezky vysvětlil, tak já Ti budu dávat otázky a Ty mi na ně odpovíš“

UČ „Kde máš ten poklad“?

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření: (obr. 2)

A – Anežka

A - snaží se soustředit, zajímá se o dění u vedlejšího stolečku (ohlíží se), děti jsou velice hlučné

Dialog mezi dětmi během výtvarné činnosti (u stolečku):

K - Kristiánek

K - se minimálně zapojuje do rozhovoru při kreslení obrázku, spíše naslouchá, co si kamarádky povídají

Závěrečné hodnocení s paní učitelkou:

A – Anežka

UČ- učitelka

Anežka vyprávěla, co je na obrázku.

A „To jsem já a mám pejska na vodítku a ten štěká“

UČ „Takže tam není Honza, jsi tam Ty?“

UČ „A kde máš ten poklad?“

A „Je pod pařezem“

Autor: Kristýnka, obr. 3

Autor: Kristiánek, obr. 4

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření: (obr. 3)

K - Kristýnka

K - veselá, usměvavá, používá gesta rukama při rozhovoru s kamarádkou

Dialog mezi dětmi během výtvarné činnosti (u stolečku):

K „Pařez udělám“

K „Viš, proč mám takhle velký strom?“ „Abych si s tím dala práci“

„Podívej, Ty si se na to ani nemrkla“ „Já vím, je to k popukání“

-nejvíce u stolečku komunikuje s Umou

Interakce při výtvarné činnosti:

K „To je hezký“ (hodnotí obrázek Káje)

Závěrečné hodnocení s paní učitelkou:

UČ – učitelka

K – Kristýnka

D - dívka

UČ „Do toho lesa jsi šla Ty?“

K „Jo“

UČ „A nebála si se?“

K „Ne“

D „Je hrozně velká,“ „Je větší než tenhle strom“

K „No, protože je menší než medvěd“ (myslí ten strom)

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření: (obr. 4)

K - Kristiánek

K - sedí klidně, vybírá barevné pastele, působí nejistě, potřebuje povzbuzení, radu od paní učitelky

Dialog mezi dětmi během výtvarné činnosti (u stolečku):

K - nekomunikuje

Interakce po výtvarné činnosti:

D1-2 – dívka

CH - chlapec

D1, T „To je duha?“ (děti sedí na koberci a dívají se na obrázky kamarádů)

CH „Jo“

D1, T „To je hustý“

D2 „Já tam mám taky duhu“

D1, T „Já tam mám oheň i strom“

Závěrečné hodnocení s paní učitelkou:

UČ „Ukaž nám obrázek, ať ho dobře vidíme“

UČ „Kristiánku, ukaž, kde máš les?“

K „Tady“ (ukazuje na obrázku)

UČ „Kristiánek má skutečně hluboký les“

UČ „Potom tam jsi Ty nebo Honza?“

K „Já“

UČ „A kde jsi?“

K „Tady“

UČ „A kdo je vedle Tebe?“

CH „Ohař“

UČ „Stojí tam, ten pejsek, ten ohař“

UČ „My ho vidíme“

Poznámka:

Kristiánek je chlapec, který potřebuje větší individuální přístup, povzbuzení, zvláště ve výtvarných činnostech. Dle slov paní učitelky byl úspěch, co vůbec nakreslil. Také byl nejen během kreslení, ale i v hodnocení oceněn. Hodně záleží na přístupu učitelky, jakým směrem se bude dál vyvíjet.

Autor: Theo, obr. 5

Autor: Umička, obr.6

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření: (obr. 5)

T - Theo

T - nějak se neprojevuje, soustředí se na kreslení, usmívá se

Dialog mezi dětmi během výtvarné činnosti (u stolečku):

T nekomunikuje

T „Jo, udělám mu plavky“ (následně realizuje myšlenku)

T „Pejsek má kruh“

UČ „To si mu je dobře vymyslel“

Interakce po výtvarné činnosti:

-ve skupince na koberci komunikuje s kamarády (Kristiánek)

Závěrečné hodnocení s paní učitelkou:

UČ „A ten poklad máš kde?“

T „Tady ten diamant a tady je penízek a prší a svítí sluníčko, takže i to se objevila duha“

UČ „Výborně, děkuju“

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření: (obr. 6)

U - Umička

U kreslí se zaujetím, směje se

Dialog mezi dětmi během výtvarné činnosti (u stolečku):

hodně komunikuje s kamarádkami u stolečku.

U „Já teď udělám ten pařez“

U „Paní učitelko, já dělám třeba ten i jehličnatý strom“

UČ Samozřejmě ano, v lese může být i jehličnatý strom

Závěrečné hodnocení s paní učitelkou:

U „Tady je ten ohař, v té pohádce bylo, že mu Honza nestačil, takže on tam není“

U „Tady je velký les a tady pařez a tady králíček“

T „To vypadá jako prase“

U „To není prase, to je ohař“

UČ „Mysli si co chceš, prostě Uma kreslila Ohaře

UČ „A tady, Ty jsi mi ještě říkala, to se mi líbilo, že tam nemáš jenom jehličnaté stromy, ale i listnaté (duby)

U „Protože v lese nejsou jenom jeden druh stromu“

Vyhodnocení 1. výtvarné činnosti

U výtvarné činnosti nechyběla motivace, průběh, zájem a konečné hodnocení dětských výtvarných prací. Při úvodním rozhovoru s paní učitelkou se zapojovaly převážně dívky. Na otázku „Jak by mohl Honza vypadat?“ jmenovaly proporce těla a oblečení. Zajímavé bylo, že i přesto, že děti věděly, že do lesa jde Honza, dokázaly se do něj vcítit a proměnit se za něj. Dokonce si vymyslely, co by si samy přály najít. „Tady ten diamant a tady je penízek a prší a svítí sluníčko, takže i to se objevila duha“ Při výtvarné činnosti děti hojně diskutovaly, jen tři kluci u stejného stolečku byli potichu. Občas bylo obtížné vysledovat vzájemnou komunikaci mezi dětmi. Vše se tam velice rozléhalo. Dle slov paní ředitelky mateřské školy má budova špatnou akustiku. Bylo by vhodné se tímto v budoucnu zabývat a najít řešení, jak vnitřní prostory třídy upravit a vytvořit tak příjemnější prostředí nejen dětem, ale i učitelkám. Také jsem pozorovala u dětí radost, nadšení, dokonce i zpěv a různé zvuky. Děti si navzájem hodnotily obrázky, chválily se, spolupracovaly a povzbuzovaly.

11.2 2. Výtvarná činnost- „Naše školka“

-postřehy z pozorování (záznam na videokameře)

Počet dětí: 13 (9 chlapců, 4 dívky)

Téma: Prostorové ztvárnění naší školky

Výtvarná technika: spojování špejlí pomocí modelíny

Pomůcky: modelína, špejle-společná práce, po 4 skupinkách

Časová dotace: 30 min

Cíle: seznámení dětí s komunikací prostřednictvím interaktivní tabule, seznámení s obrázky rozličných staveb, rozvíjení dialogu, monolog, nonverbální komunikace, vnímání skutečného světa

Motivace: rozhovor, vysvětlení techniky, prostorová stavba, vytváření konstrukce budovy

obr.1 Motivační rozhovor v kroužku“

Motivace–děti sedí v kruhu s paní učitelkou, probíhá dialog, kdy paní učitelka nabádá děti, aby si představily dům, v kterém bydlí, pro umocnění představy, si děti mohou zavřít oči. „Představte si jakou má barvu, jaký dveře, jestli je dům zdobený.“ „Máte tu představu?“ Následně si představují a postupně popisují svůj dům.

UČ – učitelka

D1-4-dívky

D1 „Můj dům je vychytaný“

UČ „Co to znamená, Vašíku, vychytaný?“

D1 „No, že je dobrý, že tam máš robotický věci“

UČ „Máte v domě robotické věci?“

D1 „Já jsem si to tak vymyslel“ UČ „Ty sis to vymyslel, ale já jsem chtěla tvůj opravdový dům“

D1 Sklopil zrak a skulil se do klubíčka

UČ „Zkusí někdo říct?“

D2 „My máme takový čtvercový, takhle jeden, druhý a tady je terasa a tady je trávník, myslím, že má osm oken, skleněný dveře

UČ „A jakou má barvu?“

D2 „Bílou a na zvonku má takový kytky“

UČ „Dobře, děkuju“

D3 „Zvenku je červený a uvnitř je fialovou a bílou“

UČ „A jaký má dveře?“

D3 „Dřevěné, ale dveře do pokojíku nejsou otevírací, ale jsou zašoupací“

D4 „Takový ty, no to máme taky“

UČ „A jaké máte okna?“

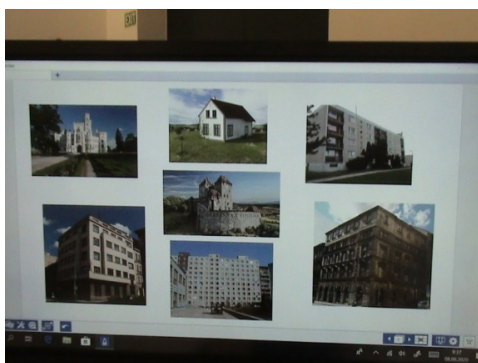
D4 „Takový, ale menší, ne takový, jaký jsou tady“

UČ „Jaký číslo má váš dům?“

Děti říkají čísla svého domu.

UČ „Dobře, takže víme, že každý dům jinak vypadá, má i jiné číslo“

Následně dětem paní učitelka ukazuje na interaktivní tabuli různé stavby domů. Děti ukazují, který dům je podobný domu, v kterém bydlí.

Obr. 2 „Interaktivní tabule“

obr.3 „Obrázky atypických staveb domů“

Pozorování při výtvarných činnostech (záznam z videokamery)

„1. skupinka (obr. 4, 5)“

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření:

Děti u stolečku - smích, zkouší různé možnosti ztvárnění, spolupracují, radí se, jedna dělá kouličky z modelíny, druhá dívka spojuje špejlemi

Dialog mezi dětmi během výtvarné činnosti (u stolečku):

D1-2 - dívky

CH1 - chlapec

D1 „Bude se nám hodit takhle“ „Jo a to bude takhle nádherný barák“

CH1 „Jo bude“

D1 „Pořádně to tam napatlej“ „Postarám se o čtverce všechny“ „Já Ti dám jednu špejličku“ „Neber mi moje vynálezy“

D2 „Neberu, já dělám klouzačku“ „Potřebuju trochu víc modelíny“

D1 „Budeme experti na modelínu“

UČ „Budete mít jen jednu stavbu, dohromady“

D1 „No my už se dohodujeme“ „Co to děláš?“ „Jo zed“

CH1 „Uma dělá hřiště?“ D1 „Jo“

obr.4, 5 „1.skupinka (2 dívky, 2 chlapci)“

„Konečná stavba-MŠ“

„2. Skupinka (obr. 6, 7) “

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření:

- chlapci se soustředí, měří, porovnávají a lámou jednotlivé špejle, tak aby se jim stavba podařila spojit
- CH1-3 -chlapci

Dialog mezi dětmi během výtvarné činnosti (u stolečku):

CH1 „Ať mám kuličky na spojování“

CH2 „Mimozemšťani už přistávají“

CH2 „Semka napíchnem“ „Tady to zmenšit“

CH3 „Tady ji to udělal dost krátký“ „Vašku, Ty to tady ničíš“

CH1 „To není moc stabilní“

CH3 „Mám lízátko“

CH1 „Vašíku, moc dlouhý“

obr. 6,7 „2. skupinka (3 chlapci)“

„Konečná stavba-MŠ“

„3. skupinka (obr. 8,9)“

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření:

- děti navzájem spolupracují, porovnávají délky špejlí, usmívají se

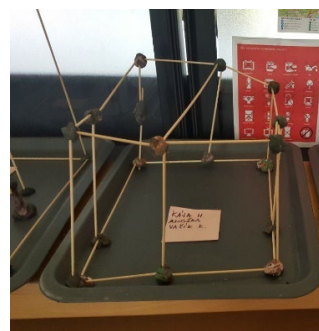
Dialog mezi dětmi během výtvarné činnosti (u stolečku):

D1 „No jo no, tady je něco pichlavýho“ „To není pichlavý, to je tvrdá hmota“

D2 „Drží to zase“

obr. 8,9 „3 skupinka (2 dívky,1 chlapec)“

„Konečná stavba- MŠ“

„4. skupinka (obr. 10,11)“

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření:

nejhlučnější stoleček, křik, zpívání, vydávání různých zvuků

Dialog mezi dětmi během výtvarné činnosti (u stolečku):

CH1 „Víš, co tady uděláš, tak to tady bude?“

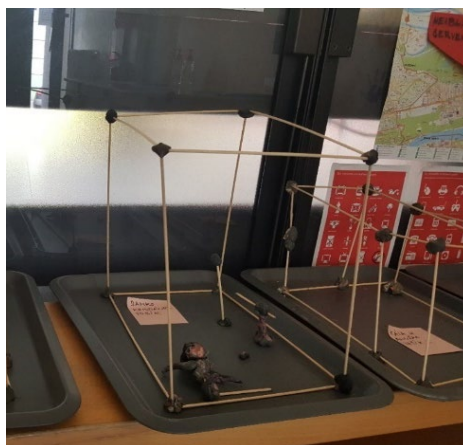
CH2 „Tak řekni stop“ „Tady bude koule“ „Čtyři koule potřebuju“ „Už jenom tři“ „A teď jenom dvě potřebuju“ „Vidíš, mám takhle krásnou kouli“ „Jé, přišero ne, nevzdávej to“

„Prosím, ať mi to vyjde“ „Ať to vyjde“ „Konečně to vyšlo“ „Nespadne, ty trumbero“

CH1 „Neříkej mi trumbero“

Obr.10, 11 „4.skupinka (3 chlapci)“

„Konečná stavba-MŠ“

Závěrečné hodnocení:

Na závěr se konala výstava, kdy měly děti zhodnotit, co mají na tom hezkého, co by nechaly, co by mohly zlepšit.

2. stavba

D1 „No já bych tam nedávala asi ten nábytek“

CH1 „Já bych vyloučil toho panáka“

CH2 „No, to není panák, to je věšák“

CH1 „Tak já bych dal pryč ten věšák“

CH2 „My jsme tam měli patro a ono nám spadlo, měli jsme to nejtěžší“

4. stavba

CH3 „To je příšera“ „Ufon a ten Tě sežere“

1. stavba

D1 „Co to je?“

D2 „To je naše“ „To je Rubikova kostka“

D2 „Ty jsi to celý zkazil“

Vyhodnocení 2. výtvarné činnosti

Při samotném popisu svého domu uplatňovaly děti jak reálnou představu, tak i fantazijní. Při prohlížení kartiček s atypickými stavbami domů děti reagovaly smíchem a komentovaly slovem „všechny jsou hustý.“ Děti začaly nekontrolovatelně diskutovat o domech, které viděly na kartičkách a přišly jim zvláštní a zábavné. V průběhu výtvarné činnosti paní učitelka několikrát opakovala, že mají děti ve skupince stavět společně. Nejdříve to dětem dělalo problém, ale poté začaly spolupracovat, domlouvat se a řešit konstrukci MŠ. D1 „Pořádně to tam napatlej“ „Postarám se o čtverce všechny“ „Já Ti dám jednu špejličku“ Navzájem se radily a opět zapojovaly i své fantazijní představy CH3 „To je příšera“ „Ufon a ten Tě sežere“.

11.3 3. Výtvarná činnost- „ Co se dá vytvořit z písku?“

-postřehy z pozorování (záznam na videokameře)

Počet dětí:13 (9 chlapců, 4 dívky)

Téma: Tvoříme z písku

Výtvarná technika: tvoření z písku

Pomůcky: písek, přírodní materiál

Časová dotace: 45 min

-pobyt venku, na školní zahradě

Cíle: posílení prosociálního chování, spolupracovat s jinými dětmi, vnímání okolního světa, rozvíjení komunikativních dovedností

Motivace: návaznost na předchozí téma

obr.1

obr.2

Neverbální projevy v průběhu tvoření na písku:

- gesta, pohyby rukou, smích, křik

Dialog mezi dětmi během tvoření:

- náhodné pozorování hemžení mravenců v mraveništi, i mravenci si pomáhají

- přirovnání - spolupráce dětí.

CH1 „Nedělej to“

D1 „Poštípají Tě“

CH1 „Mě jednou poštípali“

UČ „A vidíte, oni se musí domluvit, na jakou stranu půjdou“

D1 „Uděláme jim mraveniště“

UČ „Pozor na ty mravence tam“

D2 „Paní učitelko, my stavíme hrad“

CH3 „Paní učitelko, my stavíme zámek“

CH4 „Obří pavouk, obří pavouk“

CH5 „Utekl, tady byl“

CH4 „Tady je tady je tady je!“

1. skupinka

D1 „My máme mraveniště“

D2 „Tady dělám sklep“

D1 „A sem si dávají jídlo“

Společně se domlouvají, jak bude jejich mraveniště vypadat, dají tam kamínky...

D2 „Tady uděláme hluboký bazének“

2. skupinka

CH6 „My děláme bunkr“

Obr. 3 „Mraveniště“

obr. 4 „Mraveniště podle dětí“

Závěrečné hodnocení:

Učitelka se ptá, co kdo postavil a co tam mají. Děti reagují, dívají se navzájem na své stavby a odpovídají také na otázky svých kamarádů.

Vyhodnocení 3. výtvarné činnosti

Tvořivé činnosti, ať už na školní zahradě či na procházce v přírodě, děti obohacují o nové poznatky. Vidí vše ve skutečnosti, v tomto případě, jak žijí mravenci, jak se pohybují, že jsou malinký a rychlí, pracovitý. Že můžeme potkat pavouka, kde bychom ho nečekali (v písku). CH4 „Obří pavouk, obří pavouk“

Děti rády tvoří na písku, protože je tvárný, dá se z něho postavit hrad, zámek, bunkr, mraveniště nebo vyhloubit tunel, možností je nespočet, konkrétně děti uváděly: D1 „My máme mraveniště“; D2 „Paní učitelko, my stavíme hrad“; CH6 „My děláme bunkr“.

Naučí se vzájemné spolupráci. Pochopí tak, že týmová práce je v životě důležitá.

Tato výtvarná činnost, dle dotazníku, bavila děti nejvíce.

11.4 4. Výtvarná činnost: „Žena“ „Muž“

-postřehy z pozorování (záznam na videokameře)

Počet dětí: 11 (7 chlapců, 4 dívky)

Téma: Poznáváme lidské tělo

Výtvarná technika: koláž

Pomůcky: vystřižené obrázky z časopisů (části obličeje, lidská postava), černá tuš, vodové barvy, lepidlo, čtvrtka A3

Časová dotace: 35 min

Cíle: rozvíjení jemné motoriky, řeči a poznávání, představ a fantazie, rozšiřování slovní zásoby

Motivace: Nejdříve jsme si zahráli hru: „Hlava, ramena, kolena“. Poté jsme si připomněli, jaké máme části těla, obličej, následně si měly děti vybrat jednotlivé obrázky, sestavit, nalepit na čtvrtku a to co chybělo, dokreslit tuší, kolorovat vodovými barvami.

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření:

- vydávání rytmických zvuků, smích nad obrázky jednotlivých kombinací částí lidského těla

Dialog mezi dětmi během tvoření:

D1 „Musím ji udělat vlasy“ „Přidám do těch vlasů trochu modré“

CH1 „To je dalmatin“

CH2 „Kočka odlítá do vesmíru“

D1 „Já si dám teď černou“

D2 „Na co?“

D1 „Na vlasy“

Závěrečné hodnocení s paní učitelkou:

D1 „Paní vidí hezkou kytku a chtěla by si ji utrhnout“

CH1 „Odletěla s kočkou do barevného světa“ „

CH2 „Je tam nebe, je tam slunce, je tam tráva“

CH3 „Je tam pes“

UČ „A poznáš, co to je za pejska?“

CH3 „Dalmatin“

D2 „Moje paní je v parku, je hezky, svítí sluníčko a pod ní je hezká květina“

CH4 „Je to pán“

CH5 „To je pán v jeskyni a je tam tarantule“

CH5 „Tady má čtyři oči“

CH6 „Tady je beruška, tady sedí pán na židli, tady je motýl a tady je obloha“

CH7 „Tady je dům, má dvanáct pater a má dvacet jedna oken“

UČ „Opravdu dvacet jedna?“

D3 „Tady je sluníčko, tady jsou mraky, tmavě modrý“

Všechny děti byly pochváleny za překrásné obrázky.

Reakce dětí na otázku: „A co se vám nejvíce líbilo?“

D1 „Mě se nejvíce líbilo všechno“

CH1,2 „Mě taky všechno“

D2 „Mě ty barevné vlasy dělat“

CH3 „A mě ten pes“

CH4 „Ty sluneční brýle“

CH5 „Mě taky všechno“

Vyhodnocení 4. výtvarné činnosti

Vybraná výtvarná činnost probíhala v klidu. Bylo poznat, že nad tvořením děti přemýšlí. Který obrázek si vyberou, kam nalepí a co domalují. Dívky se zaměřily na vzhled (barevné vlasy) a chlapci zase na příběh a přetvoření pomocí nakreslených vousů ženy na muže. Zvířátka se stala součástí jejich výtvarných výtvorů. V pozadí se objevuje sluníčko, déšť, duha, květiny, stromy, tráva, ale i budovy. Děti přenáší reálný svět do svých výtvarných prací. Dokáží takto vyjádřit svou představu. Při míchání barev si všímaly zbarvování vody. Výtvarné práce dětí jsou součástí přílohy.

11.5 5. Výtvarná činnost: „Zvířátka“

-postřehy z pozorování (záznam na videokameře)

Počet dětí: 12 (7 chlapců, 5 dívek)

Téma: Tvoříme z novinového papíru

Výtvarná technika: vytrhávání kousků novin do tvaru zvířátek, dokreslení tuší

Pomůcky: noviny s textem, čtvrtka A3, lepidlo

Motivace: hádanky o zvířátkách, napodobování, opakování známých písniček

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření:

- soustředěné trhání novin, žádná významná gesta

Dialog mezi dětmi během tvoření:

CH1 „Já neumím trhat“

D1 „Já dělám koťátko“

D2 „Můžou to být uši?“

D3 „Já udělám běžící želvičku“ „Chtěla jsem udělat i želví dítě, ale to se mi nějak nepovedlo.“

Závěrečné hodnocení s paní učitelkou:

D1 „To je ryba a želvička“

D2 „To je pejsek“

UČ „Jak se jmenuje pejsek?“

D2 „Rafan“

UČ „A co rád jí?“

D2 „Maso“

CH1 „Ryba a myš“

CH2 „Mám tam ještěrku a chytla mouchu tímhle jazykem“

CH3 „To je sklípkan“

UČ „A kdo je sklípkan“?

CH4 „To je pavouk“

UČ „Kolik má nohou, spočítáš je?“

CH4 „osm“

D3 „To je koťátko“

UČ „Má jméno?“

D3 „Nemá“

UČ „Co rádo jí koťátko“

D3 „Granulky pro kočky“

CH5 „To je tygr“

UČ „A co rád baští?“

CH5 „Maso“

UČ „A kde ho můžeme u nás vidět?“

D „V zoologické zahradě“

CH6 „To je kočička a tohle myška“ „A kočička chce sníst myšku“

UČ „A myslíš, že ji nakonec chytí?“

CH6 „Myšky jsou hodně rychlí, takže ne“

CH7 „Pandu“

CH7 „To je malý zvědavý pand'átko, který se kouká na nebe“

UČ „A co tam vidí?“

CH7 „Kouká se na mraky, na oblohu“

D „Je nakřivo“

CH7 „Protože se dívá z kopce“

D4 „To je kočička“

CH8 „To je panda a tady nad ním letí papoušek“

UČ „A kam letí, jdou?“

CH8 „Oni stojí, on mu přistává na tělo“

UČ „Tady vidím...“ „Podle čeho poznáme žirafu?“

D5 „Žirafa“ „Má dlouhý krk“

UČ „A kdo dal svému zvířátku jméno a chce nám ho říct?“

Vyhodnocení 5. výtvarné činnosti

Děti soustředěně vytrhávaly kousky novin do tvaru zvířátek. Chlapci k zvířátkům vymýšleli spontánně příběhy, např.. CH2 „Mám tam ještěrku a chytla mouchu tímhle jazykem“; CH6 „To je kočička a tohle myška“ „A kočička chce sníst myšku“; CH7 „To je malý zvědavý pand'átko, který se kouká na nebe“; CH8 „To je panda a tady nad ním letí papoušek“. Dívky zvolily méně nebezpečná zvířátka než chlapci, konkrétně: D1 „To je ryba a želvička“; D2 „To je pejsek“ D3; „To je koťátko“, zatímco chlapci: CH3 „To je sklípkan“; CH5 „To je tygr“. Děti při práci zkoumaly text a malé obrázky, které objevily v textu. Tato výtvarná činnost byla jedna z nejklidnějších. Výtvarné práce dětí jsou součástí přílohy.

11.6 6. Výtvarná činnost: „Sluneční záře“

-postřehy z pozorování (záznam na videokameře)

Počet dětí: 10 (6 chlapců, 4 dívky)

Téma: Barvy kolem nás

Výtvarná technika: malba přes folii

Pomůcky: temperové barvy, bílá čtvrtka A4, potravinářská folie

Časová dotace: 20 min

Cíle: rozvíjení povědomí o okolním světě, jazykových rovin řeči při vzájemné komunikaci dítěte s ostatními

Motivace: Děti měly přijít ve žlutém tričku (žlutý den). Poté si všichni sedli do kruhu a říkali, co je žluté. „Kanárce“ „Ara“ „Ještěrka“ „Mlok skvrnitý“ „Jedovatá žlutá žába“ „Žloutek ve vajíčku“

UČ „Kája řekla jednu důležitou věc, že žlutý je žloutek ve vajíčku“

Motivační cvičení- protažení jednotlivých částí těla jako „řízek“, relaxační cvičení

Hra „Bomba“- kdy děti sedí v kruhu a posílají si bombu, paní učitelka říká jednotlivé barvy a děti říkají věc, která má stejnou barvu.

Zelená- „Tráva“ „Okurka“ „Tráva“ „Oči“ „Okurka“ „Had“ „List

Fialová- „Fialová kytky“ „Borůvka“ „Ostružina“

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření:

- soustředěný pohled při roztírání barvy rukama skrz folii, pozorování zapouštění barev, směr roztékání a vpíjení barev – nadšení, údiv

- vybírání, přehrabování kostiček jednotlivých druhů stavebnic, rozlišování podle barev, třídění - smích, radost

Děti pracovaly po skupinkách - některé malovaly u stolečku a jiné dostaly za úkol sestavit sluníčko z jakékoliv stavebnice.

Dialog mezi dětmi během tvoření:

CH1 „Patla, patla, patla“

D1 „Dívej se, jee“

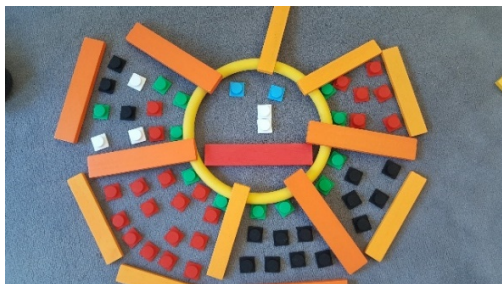
CH2 „Ty jo, to je hustý“

D2 „Já udělám velký slunce“

CH3 „To je jako smajlík“

Na koberci:

CH4 „Ještě tam dám tyhle kostičky“ „Moje sluníčko se usmívá“

Obr. 1

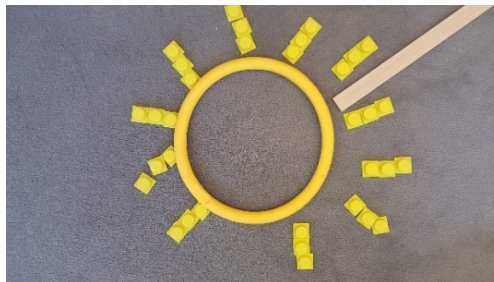

obr. 2

obr. 3

obr. 4

Závěrečné hodnocení s paní učitelkou:

Děti ukazují, který obrázek je jejich a který se jim líbí a proč.

CH1 „Mě se líbí tenhle, protože má hodně smíchaný barvy“ (obr. 5)

D1 „Mě se líbí tohle, protože je to jako sluníčko“ (obr. 3)

CH2 „Mě se nejvíc líbí tohle, protože je to takové žluté a oranžové“ (obr. 9)

CH3 „Nejvíc se mi líbí Tobiáše, protože to vypadá jak smajlík, tady má oko, tady má oko a tady to vypadá jako nos“ (obr. 6)

CH4 „Mě se líbí tenhle, protože je jako hvězda“ (obr. 7)

CH5 „Mě se nejvíc líbí tenhle, protože je barevný“ (obr. 6)

Vyhodnocení 6. výtvarné činnosti

Kombinovaná technika, malování pomocí temperových barev a potravinové folie děti zaujala. Jsou zvyklé malovat štětcem, ale prsty, dlaněmi, to je pro děti zvláštní, ale nejpřirozenější. Malování si děti užívaly, pro někoho to byla relaxace. Při závěrečném hodnocení bylo zajímavé, že se dětem líbilo jiné sluníčko než jejich, ale dokázaly také zdůvodnit, proč tomu tak je: CH3 „Nejvíc se mi líbí Tobiáše, protože to vypadá jak smajlík, tady má oko, tady má oko a tady to vypadá jako nos“ (obr. 6) CH4 „Mě se líbí tenhle, protože je jako hvězda“ (obr. 7); CH5 „Mě se nejvíc líbí tenhle, protože je barevný“ (obr. 6).

Na koberci vznikla veselá sluníčka z nepřeberného množství kousků stavebnic. Na závěr proběhla slovní ocenění a hodnocení všech sluníček.

Výstava dětských prací

11.7 7. Výtvarná činnost: „Meloun“

-postřehy z pozorování (záznam na videokameře)

Počet dětí: 10 (7 chlapců, 3 dívky)

Téma: Volání léta

Výtvarná technika: stříhání, lepení barevného papíru

Pomůcky: odstřížky papíru v barvách melounu, lepidlo, bílá čtvrtka A4

Časová dotace: 35 min

Cíle: rozvíjení jemné motoriky, verbální komunikace

Motivace: rozhovor s dětmi na téma „Prázdniny“, zopakování básničky podle obrázků, ročních období

UČ „Co budete dělat o prázdninách?“

D1 „Pojedu na tábor, kde jsou domečky“

D2 „Do Bulharska“

D3 „S tátou pojedeme vlakem do Chorvatska“

D4 „Moje teta cestuje po zemi-byla v Itálii i v Řecku“

UČ „Vždycky, když někam jedeme, tak si přejeme pěkné počasí, co budeme mít na sobě?“

D5 „Tílko“

D6 „Kratásky“

UČ „Co musíme dodržovat, když bude vedro?“

D3 „Být ve stínu“

D4 „Hodně pít“

UČ „Kde se můžeme koupat?“

D7 „V bazénu“

D8 „V moři, kde jsou pijavice“

D2 „Moje babička umí dělat marmelády“

UČ „A víte děti, z čeho všeho je můžeme dělat?“

D9 „Jahůdky“

D10 „Borůvky“

UČ „Co máte rádi?“

D 1, 2, 4 „Meloun“

UČ „Jakou má barvu?“ „U nás máme různé barvy“ „Jakou má chuť?“

D5 „Sladký“

Následně paní učitelka vysvětlila dětem postup a zdůraznila, že mohou zaplnit celou čtvrtku.

Neverbální projevy v průběhu výtvarného tvoření:

- zpěv, smích, vydávání zvuků, bouchání v průběhu lepení

obr. 1

obr. 2

obr. 3

Dialog mezi dětmi během tvoření:

CH1 „Ty kousky, jak máš, musíš je pak přilepit k tomu papíru“ „Chápeš to už?“ (obr. 1)

CH2 „To je blázen“

CH3 „To nefunguje“ (otvírá lepidlo)

CH4 „Já jsem dneska viděl letadlo, když jsem jel do školky“ „Bejby...“ (obr. 2)

CH5 „Mě se ty kousky vždycky přilepí“

CH6“ „To se nedá poslouchat“ (reakce na písničku)

CH5 „Já si vždycky jeden kousek natrhám a pak když už mi dochází, tak si to vždycky natrhám“ „Já mám půlku a už to máme dodělat“

D1 „Mě se kýve zub a nechce pořád ven, je to tenhle“(obr3)

D2 „Já mám nádherné kousky, je jich hodně“

D1 „Je jich moc, jako smetí“ „Kájo, ty si to už skládáš?“

D3 „Nee“

D2 „Víš, jak se anglicky řekne ne?“ „No“ „Mám watermelon“

D1 „Hele, já už to mám“ „Jak si to představuješ?“ „Paní učitelka, říkala, že to máme mít rychle“

D2 „No dyť já to dělám rychle“

Závěrečné hodnocení s paní učitelkou:

D1 „Nejvíce mě n tom bavilo to trhání a nejhorší bylo, když jsem musela lepit ty pecky“

CH1 „Nejvíce mě bavilo trhání“

CH2 „Nejvíce mě na tom bavilo trhání a nebavilo mě to lepit, protože jsem měl celé zalepené ruce“

Vyhodnocení 7. výtvarné činnosti

Při této výtvarné činnosti si děti vyprávěly své příběhy, co se jim děje či stalo, např.: CH4 „Já jsem dneska viděl letadlo, když jsem jel do školky“ „Bejby...“ (obr. 2); D1 „Mě se kýve zub a nechce pořád ven, je to tenhle“ (obr. 3); D2 „Víš, jak se anglicky řekne ne?“ „No“ „Mám watermelon“. Každé z dětí si našlo jiný styl tvoření, při závěrečném hodnocení jsem se dozvěděla, že je nejvíce bavilo trhání barevného papíru a moc je nebavilo lepení. Všechny melouny byly jiné, některé špičaté, jiné kulaté, malé, velké, celé, poloviční, červené, růžové. Všem se moc povedly a již zdobí prostory jejich třídy.

12 Dotazník pro děti – hodnocení vybraných výtvarných činností formou rozhovoru

Otázky:

1. Která výtvarná činnost se Ti nejvíce líbila a proč?
2. Je mezi nimi výtvarná činnost, která se Ti nelíbila? A proč?
3. Baví Tě tvořit? (kreslit, malovat, lepit, modelovat, stavět)
4. Raději tvoříš doma nebo ve školce?

Vyhodnocení:

1. Která výtvarná činnost se Ti nejvíce líbila a proč?

Z vybraných výtvarných činností se všechny děti shodly, že je nejvíce bavilo „Tvoření v písku“, kdy mohly tvořit s přírodním materiálem, pozorovat život mravenců a stavěním domečků tak proniknout do jejich života. Při tvoření v písku děti vzájemně spolupracovaly, a i když se každý z nich podílel jinou stavbou, v závěru z toho vznikl celek pro mravence z hmyzí říše. Také jmenovaly i jiné výtvarné činnosti, které je bavily.

Odpovědi na otázky:

„Líbí se mi, jak je to měkký“ „Líbí se mi v písku hrabat“ „Protože je to zábava“ „Protože mě to prostě baví“...

Výtvarná činnost: „Jak šel Honza...“ – „Bavilo mě kreslit“

Výtvarná činnost: „Žena, „Muž“ – „Protože nemusím dlouho přemýšlet, jaké vzory mám na šaty nakreslit“

Výtvarná činnost: „Zvířátka“ – „Líbil se mi ten panda, mám rád zvířátka“ „Trhání zvířátek“

Výtvarná činnost: „Barvy kolem nás“ – nikdo z dětí se k této výtvarné činnosti nevyjádřil.

Výtvarná činnost: „Meloun“ – „Protože jsme tam lepili a mohli jsme udělat půlku, čtvrtku melounu“

2. Je mezi nimi výtvarná činnost, která se Ti nelíbila? A proč?

Z vybraných výtvarných činností 7 dětí nebavila „Prostorová stavba MŠ“ (společná práce)

Většinou to bylo z důvodu, že při společné stavbě se nedokázaly děti domluvit na nosné konstrukci, a tudíž jim stavba nedržela a padala. Musely tak stavbu opakovat. Projevila se zde trpělivost, kdo má rád týmovou práci a kdo je naopak individualista.

Odpovědi na otázky:

„Luka mi to pokazil“ „Luka mi to zkazil“ „Nebavilo mě tam dávat modelínu a furt to padalo“ „Protože to bylo lehký, jsem ráda, že jsem to nestavěla sama“...

3. Baví Tě tvořit? (kreslit, malovat, lepit, modelovat, stavět)

Všechny děti z dotázaných baví výtvarné tvoření. Nejvíce děti baví kreslení (5 dětí), pak tvoření, modelování a nakonec malování.

Odpovědi na otázky:

„Baví mě vytvářet z papíru“ „Baví mě vytvářet“ „, Ráda kreslím, modeluju“ „Baví mě modelovat a stříhat“ „Rád maluju“ „Rád kreslím“ „Rád modeluju“ „Nejradši kreslím“.

4. Tvoříš raději doma, nebo ve školce?

Většina dětí (6 dětí) raději tvoří v MŠ než doma (4 děti).

Odpovědi na otázky:

„Ve školce, tady nám paní učitelka dává návrhy“ „V MŠ, mají to takový lepší“ „V MŠ, my máme doma často ztracený fixy“ „V MŠ, protože můžu být v klídku“

„Doma, tam tvořím hodně věcí“ „Doma, máme tam hmotu, z které se vytváří“ „Doma, nevím“ „Doma, mám tam větší zábavu“

Motivace a nápady ve výtvarném tvoření děti inspiruje, obohacuje a rozvíjí ve všech oblastech. Důležité je také vytvořit dětem vhodné podmínky a mít k dispozici pomůcky. Nabízet pestré činnosti, které jsou pro děti nevšední a zajímavé.

13 Dotazník pro učitelky MŠ

Dotazník (viz kapitola 9) byl distribuován oběma pedagogům v písemné podobě a následně přepsán – viz níže v tabulce, a okomentován.

	Učitelka 1	Učitelka 2
Podle čeho vybíráte téma výtvarné činnosti?	Dle aktuální situace.	Většinou to vychází z hudebních činností.
Zapojují se všechny děti?	Ano	Ano, kromě jednoho.

Děti tvoří všichni najednou, po skupinkách?	Všichni najednou.	Všichni najednou.
Ve třídě? Venku?	Ve třídě.	Ve třídě.
Jak často?	1 v týdnu	1 v týdnu
Před výtvarnou činností vždy děti motivujete?	Ano	Ano
Na závěr probíhá s dětmi hodnocení, reflexe?	Ano	Ano

Z dotazníku vyplývá, že výtvarné činnosti učitelky zařazují pravidelně, témata mění dle aktuální situace. V průběhu výtvarných činností se zaměřují zejména na správnou techniku. Avšak jim nezbývá více času na pozorování reakcí a komunikace mezi dětmi. Děti vždy motivují k dané činnosti a ke konci probíhá reflexe výtvarných prací. Děti rády tvoří. Možná by stálo za zvážení provádět některé výtvarné činnosti, dle možností, venku. Dle rozhovorů s dětmi jsem si ověřila, že pobyt venku je velmi přínosný pro poznávání světa okolo nás.

Závěr

Nejprve se zde vyjádřím k vyhodnocení výzkumných otázek, kde se již částečně snažím i o diskuzi s dalšími výzkumnými zjištěními, a následně shrnu svá zjištění a popřemýšlím o cestách dalšího výzkumu a dopadu na mou vlastní práci pedagoga mateřské školy.

Vyhodnocení výzkumných otázek

O čem si děti spolu spontánně vyprávějí při výtvarných činnostech?

Děti si vyprávějí o životě, o tom, co se jim skutečně stalo: „Dneska když jsem jel s tátou do školky, viděl jsem letět letadlo“ „Zajímá Tě to?“ Pak mi to připomeň“ Spontánně hovoří o tom, co se jim zrovna děje – „Mně se kýve zub a nechce pořád ven, je to tenhle“ Podle Slavíkové a kol. (2015) si zážitky zasluhují zvláštní pozornost. Stojí v základech poznávání a učení. Kdybychom si neuvědomovali své zážitky, nic bychom nevěděli o světě i o sobě. Poznávání začíná tím, že jej dokážeme popsat a posoudit. Prvním krokem k porozumění je věnovat pozornost tomu, co dítě vyjadřuje a sděluje – v řeči, ale i v uměleckých projevech, výrazech tváře, v gestech.

Zároveň se v dialogích ukázalo, že u dětí stále ještě převažuje egocentrická komunikace, mnohdy se tedy jedná spíše o dva monology (viz Vágnerová, 2005). V komunikaci předškolních dětí se tedy projevil typický způsob uvažování, kterým je egocentrismus.

Jakými neverbálními projevy doprovází svou komunikaci?

Svou komunikaci děti doprovází neverbálními projevy – gesta rukou, výrazy obličeje, pohled očí, prostorové chování, držení těla, mimoslovní hlasové projevy, smích, křik, zpěv dle aktuální výtvarné činnosti. Podle Sneddon a kol. (2005) některé děti gestikulují více než jiné, závisí to na tom, o čem hovoří. A tato gesta bychom neměli přehlížet, jenom tak můžeme sdělením více porozumět. V MŠ jsem vypožadovala gesta zobrazovací, ukazovací, metaforické, rytmické, která při výtvarných činnostech převažovala. Dle mimoslovního projevu – smích, křik, hluk, zpěv bylo poznat, zda jsou vybrané výtvarné činnosti zajímavé, hravé, či děti baví, nebaví. Když dětem něco nejde, je to pro ně složité, neví si s něčím rady nebo jim tu výtvarnou činnost někdo kazí, tak je to nebaví. Vypožadovala jsem to v 2. výtvarné činnosti, kdy při společné stavbě MŠ musely děti hodně spolupracovat: CH3

„Tady ji to udělal dost krátký“ „Vašku, Ty to tady ničíš“; CH1 „To není moc stabilní“ „Luka mi to pokazil“ „Luka mi to zkazil“ „Nebavilo mě tam dávat modelínu a furt to padalo“.

Jak se liší vzájemná komunikace na základě odlišných výtvarných činností?

Vzájemná komunikace na základě odlišných výtvarných činností se liší. Například u kreslení, lepení, trhání papíru, malování se děti více soustředí, komunikují mezi sebou méně. Vyprávějí si příběhy, co se jim stalo nebo co se jim děje. Hovoří o své tvorbě. Nepřekřičují se, vypráví vždy jenom jeden. Při společném tvoření, stavění, manipulaci s předměty se mezi sebou domlouvají, komunikují spolu více, překřičují se, každý chce vyjádřit svůj názor. Komunikace je pestrá i hlučná.

Jakým způsobem se liší komunikace dívek a chlapců?

Podle Čukovského začíná být rozdíl mezi jazykem chlapců a dívek. V komunikaci dívek převládají přídavná jména a u chlapců slovesa. Pro chlapce je důležitý děj a pro dívky okolnosti děje. (Čukovskij, 1962, in Trávníček Jiří, 2007)

U chlapců:

- soustředí se na děj, akci, zapojují více fantazie (příšera z modelíny a špejlí), „Tady je ten zombík“ (ukazuje dětem na obrázku)
- projevuje se minimalismus (dal bych pryč ten nábytek)
- představivost „Tady ten diamant a tady je penízek a prší a svítí sluníčko, takže i to se objevila duha“
- technické zaměření D1 „Můj dům je vychytaný“

UČ „Co to znamená, Vašíku, vychytaný?“

D1 „No, že je dobrý, že tam máš robotický věci“

UČ „Máte v domě robotické věci?“

D1 „Já jsem si to tak vymyslel“

U dívek:

- soustředí se na detaily „Musím ji udělat vlasy“ „Přidám do těch vlasů trochu modré“ „My máme takový čtvercový, takhle jeden, druhý a tady je terasa a tady je trávník, myslím, že má osm oken, skleněný dveře“
- zakládají si na estetice „Uděláme nádherný dům“
- myslí zároveň na více věcí, přemýšlí prakticky „Uděláme tam vchod a sklep, bazének“ „Co kdyby přšelo?“ „Zaděláme to šutrma a tady to bude odtékat“

Podle Čukovského začíná být rozdíl mezi jazykem chlapců a dívek zřetelný právě v době předškolního věku. V komunikaci dívek převládají přídavná jména a u chlapců slovesa. Pro chlapce je důležitý děj a pro dívky okolnosti děje.

Jakým způsobem děti vyjadřují radost, kterou jim přinesly výtvarné činnosti?

Radost děti vyjadřují svým úsměvem, gesty, mimikou, slovem i zpěvem, broukáním. Tím, že se nemračí, nepláčou a se zájmem spolupracují.

D1 „Bude se nám hodit takhle“ „Jo a to bude takhle nádherný barák“

CH1 „Jo bude“

D1 „Pořádně to tam napatlej“ „Postarám se o čtverce všechny“ „Já Ti dám jednu špejličku“ „Neber mi moje vynálezy“

D2 „Neberu, já dělám klouzačku“ „Potřebuju trochu víc modelíny“

D1 „Budeme experti na modelínu“

UČ „Budete mít jen jednu stavbu, dohromady“

D1 „No my už se dohodujeme“ „Co to děláš?“ „Jo zed“

CH1 „Uma dělá hřiště?“ D1 „Jo“

1. skupinka

D1 „My máme mraveniště“

D2 „Tady dělám sklep“

D1 „A sem si dávají jídlo“

Společně se domlouvají, jak bude jejich mraveniště vypadat, dají tam kamínky...

D2 „Tady uděláme hluboký bazének“

Jaké výtvarné činnosti dětem nabídnout, abychom u nich podpořily komunikační dovednosti a společné sdílení?

Výtvarné činnosti bychom dětem měly nabízet pestré, zajímavé, nevšední a umět je propojit ve všech oblastech v rozvoji dítěte, tj. být zahrnuty všechny druhy výtvarných činností a výtvarných prostředků. Důležité je dobře zvolit námět, který většinou vychází z prožitků, autentických situací, zkušeností dětí, představ a jejich fantazijních přeměnách. (Hazuková, 2011)

Jak přemýšlejí dvou až pětileté děti? Co si děti vyprávějí při výtvarných činnostech?

Děti využívají svou představivost, aby sloužila jejich vlastním potřebám, často mají problémy rozlišit realitu od fantazie, která jim umožňuje vnášet do praxe reálné životní dovednosti.

Kreativita je zásadní životní dovednost, přičemž se nevztahuje pouze k umělecké činnosti, projevuje se v různých oblastech života. Kreativní rozvoj bychom měli u dětí maximálně podporovat, protože je tím učíme poznávat nové věci. Výtvarnými činnostmi si dítě rozvíjí jemnou motoriku, rozvíjí představivost a fantazii. Představivost podporuje bohatou slovní zásobu.

Vyprávění skutečných nebo vymyšlených příběhů pomáhá dětem učit se, zapamatovat si nová slova. Pochvala, povzbuzení, motivace – to vše dítě pozitivně povzbudí v dalších činnostech. Ptáme se, pokládáme otázky. Děti tak rozšiřují svou slovní zásobu, posilujeme jejich vyjadřovací schopnosti a sebevědomí. Zastavme se a zkusme pozorovat, jak děti vnímají „umění“, které tvoří, jak se dělí o zážitky se svými kamarády.

Závěrem

Děti výtvarné činnosti velmi baví a naplňují jejich očekávání. Rozvíjí jejich komunikační schopnosti, projevují při tvoření své emoce. Radostně si zpívají či se smějí, radí si, spolupracují, jsou hlučné nebo naopak soustředěné, záleží na zvoleném tématu. Podařilo se mi zařadit zajímavá témata, zaměřená na různé výtvarné techniky, tak abych vypožadovala komunikaci mezi dětmi. Každé téma je jiné, ale přesto spolu souvisí. Jsou o reálném životě, ale i o fantazii, která v lidském životě nesmí chybět.

Děti pracovaly samostatně, ale i ve skupinkách. Ve skupinkách byla sice komunikace hlučnější, ale zato zajímavější. Je lepší tvořit v menších skupinkách, kde si děti mohou navzájem sdílet své zážitky, vyprávět příběhy. Důležité je, děti příliš neorganizovat a nechat volný průběh jejich činností. Podporovat je a snažit se jim porozumět.

Při závěrečných hodnoceních děti dokázaly popsat obrázek, děj, kde se projevila jejich fantazie a představivost. Z dotazníku pro učitelky jsem se dozvěděla, že výtvarné činnosti zařazují pravidelně, témata mění dle aktuální situace, motivují a provádí reflexi výtvarných prací.

Co jsem očekávala, byl větší počet přítomných dětí, ale dle aktuální situace to nešlo ovlivnit. Příště bych možná zvolila lepší záznamovou techniku (novější videokameru).

Na závěr mohu říct, že mně tento výzkum obohatil a příjemně překvapil. Aspoň na chvíli jsem se stala pozorovatelem, který měl možnost proniknout blíže k dětským projevům, komunikaci při výtvarných činnostech. Vnímat jejich prožitky a následně vše analyzovat. Tento výzkum, který byl prováděn, není moc probádán. Existuje nepřeberné množství činností v MŠ, na které by mohl navázat. Doporučuji dalším pedagogům ve výzkumu pokračovat tak, abychom se dozvěděli více o dětské fantazii, komunikaci i přemýšlení, a mohli na základě těchto zjištění lépe, adresněji a efektivněji podporovat děti v mateřských školách v jejich rozvoji.

Seznam literatury

BÄCKER-BRAUN, Katharina. *Rozvoj inteligence u dětí od 3 do 6 let*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4798-9.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let* [online]. Praha: Computer Press, 2011 [cit. 2020-07-13]. ISBN 978-80-251-1829-0. Dostupné z: <http://knihy.cpress.cz>

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku: Pedagogika*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3008-0.

HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy I.: skriptum pro posluchače pedagogické fakulty*. Praha: Univerzita Karlova, 1982.

HAZUKOVÁ, Helena, Martina LIETAVCOVÁ, Hana ŠTEFÁNKOVÁ, Alena VÁCHOVÁ a Hana VÁŇOVÁ. *Rozvíjíme rozumové schopnosti dětí: Dítě a jeho psychika-poznávací schopnosti a funkce*. Praha: Dr. Josef Raabe, 2014. ISBN 978-80-7496-169-4.

HAZUKOVÁ, Helena, Vladimíra SLAVÍKOVÁ a Jan SLAVÍK. *Výtvarné čarování*. 2., upravené vyd. Praha: Albra, 2010. ISBN 978-80-7361-079-1.

HAZUKOVÁ, Helena. *Didaktika výtvarné výchovy VI.: tvořivost a výtvarná výchova*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-434-1.

HAZUKOVÁ, Helena. *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Dr. Josef Raabe, 2011. ISBN 978-80-87553-30-5.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: Co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., doplň. vyd., Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4435-3.

LOKŠOVÁ, Irena a Jozef LOKŠA. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál, 1999. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8205-X.

LOKŠOVÁ, Irena a Jozef LOKŠA. *Tvořivé vyučování*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0374-2.

MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 3.vyd., Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0977-5.

nakladatelství, 1990.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-9087-4.

PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: MŠMT, NÚV, ČŠI, 2018.

ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy: Texty pro distanční studium*. Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-121-4.

SLAVÍK, Jan. *Didaktika výtvarné výchovy III.: Základy vědeckovýzkumné práce ve výtvarné výchově I., Předmět didaktiky výtvarné výchovy jako vědy*. Praha: Státní pedagogické

SLAVÍK, Jan. *Hodnocení v současné škole: Východiska a nové metody pro praxi*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-262-9.

SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Jan SLAVÍK a Sylva ELIÁŠOVÁ. *Dívej se, tvoř a povídej! - artefiletika pro předškoláky a mladší žáky*. 2., doplň. vyd., Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0876-1.

SNEDDON, Gwyneth Doherty. *Neverbální komunikace dětí: jak porozumět dítěti z jeho gest a mimiky*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-043-7.

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

SYSLOVÁ, Zora, Jana KRATOCHVÍLOVÁ a Táňa FIKAROVÁ. *Pedagogická diagnostika v MŠ: Práce s portfoliem dítěte*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1324-6.

ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. 2., doplň. vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-247-55-11-3.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Vyprávěj mi něco, Jak si děti osvojují příběhy*. Vimperk: Ladislav Horáček, 2007. ISBN 978-80-87053-07-2.

UŽDIL, Jaromír a Emilie ŠAŠINKOVÁ. *Výtvarná výchova v předškolním věku: učebnice pro obor 76-40-6*. Praha: SPN, 1980. Učebnice pro střední školy. ISBN č.j. 7954/ 79-23.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Seznam obrázků

1. Výtvarná činnost „Jak šel Honza do lesa a našel tam poklad“ (obr. 7-11)

4. Výtvarná činnost „Žena“ „Muž“ (obr. 1-11)

5. Výtvarná činnost „Zvířátka“ (obr. 1-11)

6. Výtvarná činnost „Sluneční záře“ (obr. 1-9)

7. Výtvarná činnost „Meloun“ (obr. 4-12)

Výtvarné práce dětí:

- „Žena“ „Muž“

- „Zvířátka“

- DVD - „Děti při výtvarných činnostech“

- v listinné formě- Souhlasy rodičů s pořizováním a zveřejňováním fotografií, obrazových a zvukových záznamů dětí z MŠ Na Výšinách 3/1075, Praha 7 za účelem výzkumu.

1. Výtvarná činnost

Téma: „Z pohádky do pohádky“ - „Jak šel Honza do lesa a našel tam poklad“
(obr. 7-11)

-kresba, ztvárnění okamžiku

Obr. 7

obr. 8

obr. 9

obr. 10

obr. 11

4. Výtvarná činnost

Téma: Poznáváme lidské tělo - „Žena“ „Muž“ (obr. 1-11)

-koláž, kolorování vodovými barvami, linie tuší, ústřížky z časopisů, čtvrtka
A3

obr. 1

obr. 2

obr. 3

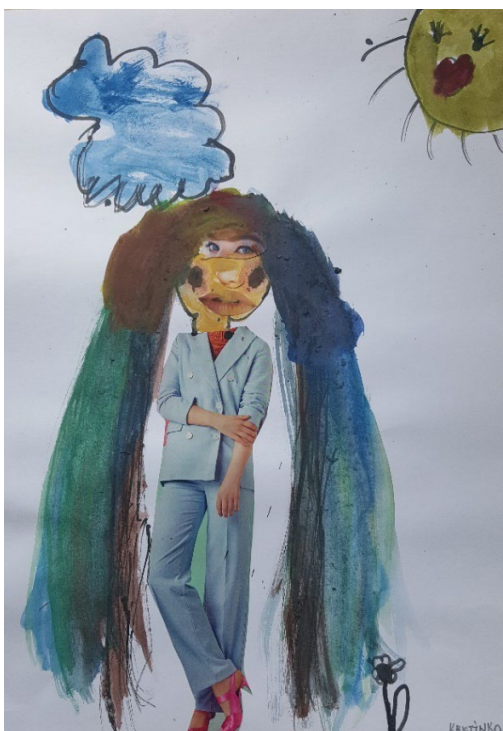

obr. 4

obr. 5

obr. 6

obr. 7

obr. 8

obr. 9

obr. 10

obr. 11

5. Výtvarná činnost

Téma: Tvoříme z novinového papíru - „Zvířátka“ (obr. 1-11)

- noviny s textem, vytrhávání, dokreslení tuší, čtvrtka A3, lepidlo

obr. 1

obr. 2

obr. 3

obr. 4

obr. 5

obr. 6

obr. 7

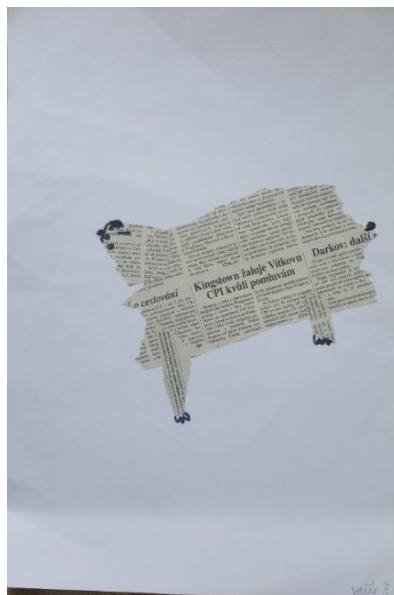
obr. 8

obr. 9

obr. 10

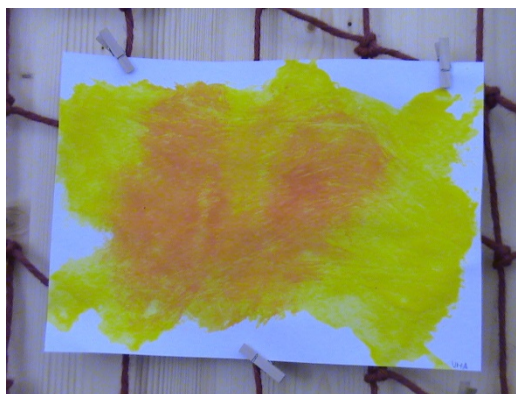

obr. 11

6. Výtvarná činnost

Téma: Barvy kolem nás - „Sluneční záře“ (obr. 1-9)

-malba prstem přes folii, čtvrtka A4

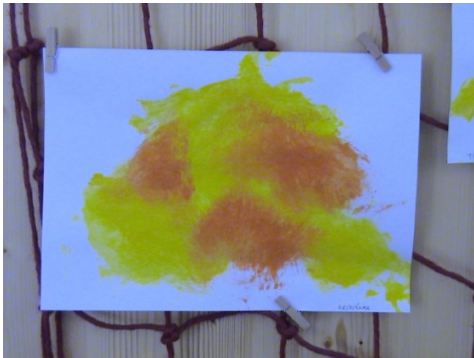
obr. 1

obr. 2

obr. 3

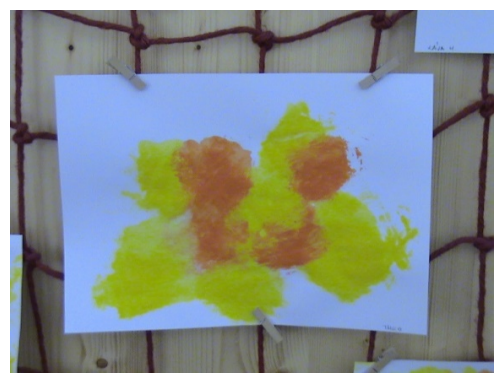
obr. 4

obr. 5

obr. 6

obr. 7

obr. 8

obr. 9

7. Výtvarná činnost

Téma: Volání léta - „Meloun“ (obr. 4-12)

-trhání barevného papíru, čtvrtka A4, lepidlo

obr. 4

obr. 5

obr. 6

obr. 7

obr. 8

obr. 9

obr. 10

obr. 11

obr. 12